

TEATER

OKTOBER 1937

Ü. K. EESTI RAHVAPANK

Tallinnas, S. Karja nr. 19

Telefon nr. 425-55

Toimetab kõiki pangaoperatsioone
Ostab ja müüb välisraha ja igasuguseid
kindlaprotsendilisi väärtpabereid

P.K. „VÕIEKSPORDI“ KESKMEIEREI

Tallinn, Jakobsoni 14

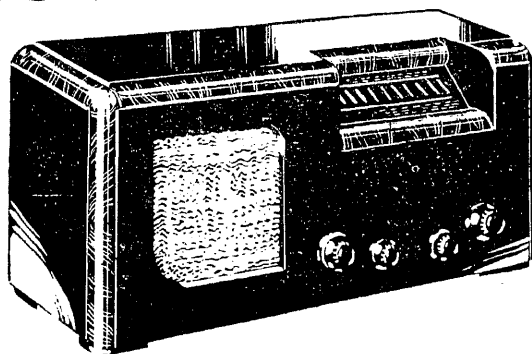
Pakub oma tarvitajaskonnale alati hea kvaliteediga
iga liiki piima ja piimasaadusi

Tellimiste vastuvõtmine telefonidel 305-18 ja 308-64

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

RET RAADIO

ON EHTEKS
EESTI KODULE

Rikkalik ja kaunis valik võrk- ja patareivastuvõtjaid

Nõudke meie uudisaparaatide
demonstreerimist ja illust-
reeritud katalooge lähemate
andmete ja hindadega

Ostes RET RAADIO omandate
parima, mis sel alal on saadaval

RAADIO-KOOOPERATIIV

Tallinn, S. Karja t. 9. Tartu,
Võidu t. 11. Pärnu, Kalevi 40
Rakvere, Tallinna tänav 25
Viljandi, Lossi t. 31

MÜÜGIPUNKTID KÕIGIS KESKUSTES

KODU-JA VÄLISMAA

KRIS-
TALL

A/S D. MIRVITZ JA PO

TALLINNAS:

V. Karja 7

Estonia pst. 13

S. Tartu m. 13

Mõjute ümbrusele helendava päikesekiirena
hallis sügises, kui kannate kaunist kleiti
„RAUANIIDI“ riidest!

„RAUANIIDI“ riided, pitsid ja paelad ele-
gantse, sätendava tooni ja mustriga võluvad
kõiki!

Pöörduge veel täna vastavate äride poole
ja nõudke

„RAUANIIDI“

uudismustrite demonstreerimist!

AIS. „SAVI“

TALLINN, PÄRNU 31

TELEF. 459-88

AHJU-, PLIIDI- JA
KAMINATARBED

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

N. Teliste

Suures valikus igasugust riidekaupa

Viru tän. 10, telefon 450-93, Tallinn

V. LAANE

**T U B A K A -
J A
VEINIKAUPLUS**

**TALLINNAS,
VENETURG,
KALEVI MAJA 7,
TELEFON: 305-55**

Elektrotehniline tööstus

Ed. Hansum

Tallinn, Narva mnt. 22, tel. 308-18

Asjatundlik tellimiste
täitmine igasuguste
elektrotehniliste tööde
peale.

Mööbliäri „**MODERN**“ J. Link

Soodsasti ostate ja tellite
parimat mööblit

Soodsad järelmaksu tingimused

Äri: V. Karja 1, tel. 439-40 • Tööstus: Ülase tän 14, tel. 450-60

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

2 UUDIST!

Paberossitubakad

BULGAARIA

keskmise kangusega

JA

LONDON

inglise sigaretitubaka-segu

50 gr. — 60 snt.

Laferme

MOENUS

masinaid

saapa-
sadulsepa-
kohvri-
nahaparkimis-

tööstustele.

MERCANTILE

tööstustarbid esindab: **ins. ERICH KRIISA**

Tallinn, Vana Posti 8, kõnetraat 451-81

DÜRKOPP

LEWIS

REECE

UNION SPECIAL

õmblusmasinaid

rätsepa-
trikotaaži-
saapapealse-
sadulsepa-
ja pesu-

tööstustele.

Leo Soonberg

Miks publik naerab?

Arvustajad on viimastel aegadel pühendanud harilikust rohkem tähelepanu publikule. Oleme võinud mõnigi kord lugeda, et tehakse viimasele etteheiteid. Väidetakse, et publik käitub näidendi vaatlemisel ebasobivalt. Suurim viga olevat selles, et pealtvaatajad tihti naeravad etenduse ajal niisugusel momendil, millal laval midagi naeru-põhjustavat ei sünni. Resoluutsemad inimesed arvavad, et seda viga saab parandada ainult niiviisi, kui riputada plakateid üles, et kurbmängi palutakse mitte naerda!

Ei saa öelda, et see arvustajate poolt asjatu norimine oleks. Tõepoolest oleme võinud tähele panna, et meie publik nii mõnegi tõsise olla tahtva stseeni puhul naeru kõhustab. Kuid kas seda saab alati publiku kasvatamatuse arvele panna? Kas ei tuleks mõnigi kord põhjust otsida teatri enda juurest? Väga paljudel juhtudel on viga lavastajas, kes mõnd psühholoogilist momenti õieti pole arvestanud, või ka näitlejas, kes iga hinna eest publikuga kontakti otsib ja niiviisi võõrale teele satub. Mõnikord aga põhjustab publiku lõbusa tuju mingi lavatehniline väärtus. Ent seda, kui õnnetu juhtumit, siinkohal arvestada ei maksa.

Muidugi leidub mõningaid momente, kus kalduvus lõbususele on publikust endast tingitud. Nii võime tähele panna, et kevadeti teatrikülastajad on märksa naeruhimulisemad kui talvel. Teatrid sellega arvestavadki, valides kevadeks kergemasulise repertuaari. Kuid ka sügisel, hooaja algul, inimene ei suuda ega taha teatrietendusele täiel määral sisse elada. Suveelamused on kõigil veel värskest meeles ja seetõttu on tähelepanu hajutatud. Teatavasti aga tragöödia nõuab vaatlejalt märksa suuremat andumust ja endaanustamist kui komöödia. Seepärast sügisene publik ei lasegi end nii kergesti sügavatel elamus-

tel kaasa tõmmata, ta otsib näidendist eeskätt seda, mis tema meeleolule momendil kõige paremini vastab. Ja kuna inimene on suve jooksul end korralikult välja puhannud, siis on ta kalduv lõbususele.

Publik on organiseerunud mass, ja sellisena ilmnevad tema juures kõik massipsühholoogilised tunnused. Näiteks detonatsiooni moment. Usna väike rakuke sellest massist võib süttida kogu massi. Kümme-kond ülemeelikut publiku liiget võivad oma meeleolu kergesti tervele saalitäiele rahvale edasi anda. Ja seda juhtub sageli. See on paratamatu ning siin ei saa kogu publikut sugugi vastutavaks teha. Ainukesed süüdlased on need kümme-kond ülemeelikut.

Ometi on eelmainitud momendid käesolevas küsimuses kõrvalisema tähtsusega. Suurem osa vastutust publiku ebasobival kohal naermise pärast langeb siiski teatritele endale. Lavastaja tihti peale ei tee endale selgeks, missugust mõju teatav stseen publikule avaldada võib. Teatavate seksuaalküsimuste arutamine kutsub tavaliselt seltskonnas esile piinlikkuse tunde. Siinkohal meid ei huvita, kuivõrd niisugune tunne variseerlik on, lepime vaid sellega, et see üldiselt nii on. Selle tunde inimene „reageerib ära“ naeruga. Ja samuti talitab ta ka teatris. Ning nõnda võimegi iseendast tõsise stseeni puhul kuulda publikus naerukõhinat. Parimaks näiteks on siin juhtum „Metsalise rajaga“. Selles tükkis tütarlaps seletab poisile avameelselt, et ta last tahab saada. Selles soovis pole absoluutselt midagi koomilist, kuid ometi publikus tekkis nii hoogus naerukihin, et see näitlejaid laval häiris.

Või võtkem teine juhtum. „Kõrboja pere-mehes“ läheb asi traagiliseks — Villu on kivilõhkumisel vigastada saanud ning ta kantakse lavale. Anna, tahtes teda kiirelt abistada, rebib oma alusseeliku ribadeks ning nendega seotakse Villu haavad. Sel-

les kõiges pole midagi koomilist, kuid ometi esietendusel rahvas naeris. Siingi sellesse naeru oli peidetud teatav piinlikkuse varjamise moment. Selles stseenis haavatud Villu asetati põõsa taha, publiku silmade eest varjule. Anna, püüdes oma tegu teiste eest varjata, tuleb otse lava äärelle, kus ta oma pealmise seelikuga kergitab ning alusseelikut käristama asub. Nii viisi publik satub nagu kogemata pealtnägija ossa ja see kutsubki välja väikese piinlikkuse tunde, mida naeruga ära reageeritakse.

Põhjus on siin õigupoolest selles, et vaatleja kaotab hetkeks õige distantsi enda ja lava vahel. Ta arvestab lavalsündivaga nagu tõsieluga. Kõik loodust kopeerivad kunstiteosed, olgu nad mis alalt tahes, seisavad hädaohtu ees, et neid vahetatatakse tegelikusega. Nõuab ju looduselähedane kunstiteos märksa teravamalt toonitatud „raami“ kui mõni loodusekauge. Kirjanduses ja maalikunstis on see „raamiprobleem“ kergemalt lahendatav kui teatris. Lava isendast pole alati piisav lavatõe tõsielust isoleerimiseks. Selleks on tihti tarvis mõningaid stiliseerivaid võtteid. Kui aga lavastaja meelega püüab vaatlejale täielikku illusiooni tõsielust anda, siis võib kergesti juhtuda, et vaatleja juures hakkavad kaasa rääkima ka teissugused kui kunstilised tunded. Kahe eeltoodud näite puhul ongi asi nii.

Ega öeldust saa veel järeldada, et teater peaks olema loodusekaug. Kaugeltki mitte! Oleme pannud tähele, et meil nõutakse loomulikkust. Kuid ega seepärast veel tohi otse tükikest ehtsat elu lavale tuua. Teatril kui kunstil on oma seadused, mis elu seadustest paiguti vägagi tugevalt erinevad. Mõningaid asju lihtsalt peab laval vältima. Nii näiteks „õitsvas meres“ oli stseen, kus Hannese ema surema hakkab. Ühes teatris lavastaja oli tolle sureva eide otse lava äärelle asetanud. Näitlejanna „suri“ üpris meisterlikult. Konvulsiivsed tõmbed jalgades olid ehtsad . . . kuid grotesksed. Vägi kiskus tuju lõbusaks. Ja seda ei saa vaatlejale pahaks panna. Tõsielust ta ei märkagi neid kramplike liigutusi, ta on suremise momendi tõsidusest niivõrd haaratud, et ta välistele nähtustele üldse tähelepanu ei omista. Ta ei saa tõsielust suremisestseeni erapooletult vaadelda ja sellepärast ei kergi asja koomiline külg hoopiski mitte üles.

Teisiti on aga teatris. Siin on inimesel võimalus kurbadest juhtumitest mööda hii- lida sellega, et ta endale ütleb: „Ega's see tõsiselt nii ole!“ Ning norutundele inime- ne ei taha meelsasti anduda. Seepärast paljud lasevadki traagilistel momentidel tä-

helepanu lõdvaks, juhtides oma huvi kõr- valasjadele. Ja nii võibki mõni konvulsiiv- liigutus, mõni õlgade vappumine (muidugi nutus!) naeru põhjuseks saada.

On veel teisigi naeru põhjusi kurbmän- gudes, mida lavastajad võiksid vältida. On mõningaid asju, mis alati laval lõbusat tuju sünnitavad. Nii näiteks loomade la- vale toomine. Tragöödias peaks neljajalg- seid peaaegu iga hinna eest vältima. Näeb publik laval koera või kassi „tegelasena“, otsekohe muutub meeleolu lõbusaks. Mil- jööd kirjeldavates piltides pole see segav ning ega siin keegi pahandagi, kui publik koera sabaliputamise üle naerab. Ent in- meste vahekorjade traagilikkust rõhutava- tes tükides on niisugune elukas igati häi- riv. Nägimegi „Tuulte pöörise“ ajal, et too mõistlik kutsu vaatajakonnas juba ainult oma lavale tulekuga lõbusa mee- leolu löi — igatahes niisuguse meeleolu, mil- lises näidendi tegelaste mäng soodsat kas- vupinda ei leidnud. See oli muidugi eksi- mus lavastaja poolt, sest näidendi „illust- reeriv“ osa peab ideelisele osale vaatajas- konnas sobivat meeleolu aitamata luua. Raske draama puhul tuleb liialt koomiline element ikka modereerida, sest ega kaht head — naeru pisarateni ja lainetavat nuttu — ikka ühe lavatükiga pakkuda saa.

Teinekord põhjustab publikus „põhju- seta“ naeru mõni näitleja. Nii näiteks Metsanurga „Umbrohu juurtes“ Ruts Bau- man juba lavale ilmudes kutsus naerulagina välja, olgugi et tema osa iseenesest koomi- line polnud. Ollakse sellega juba harju- nud, et kui see ja see näitleja mängib, siis saab naerda. Selle naeruneeduse vastu ei saa ka näitleja midagi parata. Mõnel näitlejal on eo ipso koomiline joon juures, ja mängigu ta siis nii tõsist ja traagilist osa kui tahes, saal rõkkab. Ka „Tuulte pöörise“ Anu osa mängija evib tugevalt koomilist joont, seetõttu meeleoluliselt äpardus stseen Jaaniga täielikult — rahvas naeris!

Sel puhul õieti ei saa näitlejale ettehei- det teha, sest mis tema sinna parata võib, et juba paljas tema ilmumine publiku nae- runärve köditab. Siin peaks näitejuht sel- leks, et publiku meeleolule õiget suunda anda, minupärast kas või nõrgema jõu va- lima — peasi, et ta külgesündinud koomi- kast vaba oleks.

Sageli on aga publiku naerukihinas traagilistel kohtadel ka näitlejad süüdi. Näitleja laval püüab saaliga kontakti saada — teinekord see aga ei taha ega taha tulla. Nüüd võib juhtuda, et näitleja hakkab forsseerima, mängib üle — ja see asjaolu kutsub alati publikus naeru välja. Mäletan, kuidas üks meie va-

nemaid näitlejaid kord pidi laval kangesti traagiline olema, oma suure hingeahastuse väljenduseks ta pidi nuuksuma. See härra pööras selja publiku poole ning hakkas ölanukke väristama, markeerides konvulsiivseid nuukseid. Tulemuseks oli, et publik naeris! Ja seda tegi ta täie õigusega, sest too näitleja — kraade keeles öeldult — „püüdis“ publikut!

Ülaltoodud näiteid ja seisukohti silmas

pidades näeme, et ega saagi publikut meil üleliigses naermises nii väga süüdistada. Üksikud juhtumid maha arvatud, on ikkagi naeru põhjustajaks teater ise olnud. Ja päris õieti tähendas üks meie noori näitekirjanikke: „Arvustajad otsivad põhjust, et miks publik tõsise näidendi ajal naerab. Kuid põhjus on ju ometi päevaselge. Koomiline on — seepärast naerab!“

Ja milline on Teie seisukoht publiku naeru subtes, lugupeetav lugeja? Kas Teie ühinete eeltoodud kirjutuse autori seisukohatadega? Või vaidlete neile vastu? Kirjutage meile sellest avaldamiseks järgmises „Teatri“ numbris.

Toimetus.

K. A. Hindrey

Ei miimidele punu pärgi järelilm ...

Menningu ansambli

On ju õige, kuid ikkagi vaid tingimisi, et miimidele järelilm pärgi ei punu. Kui näitleja on lavalt läinud jäävalt, siis on ta ka suurele hulgale kadunud ses mõttes, et tema töö pole jäävalt nähtav, nagu on seda kujuri, kirjaniku, maali ja arhitekti oma. Kuid siiski: Antoine on surnud, aga tema üritused elavad edasi Stanislavski koolis, Moskva Kunstiteatris ning neis maades, kus taotellakse kõrgeklassilist ansamblnäitemängu.

On ju üleliigne uuesti jutustada teatri rahvale võitlustest starsüsteemi ning ansambli vahel pikemalt. Seda kõike teatakse ju. Huvitav tohiks vahest olla, miks Antoine koostas oma näitetrupi asjarmastajaist, neist, kel polnud õigupoolest kunagi tegemist olnud elukutselise näitlemisega.

Antoine'i trupis oli posti- ja tolliametnikke, vist kaupmehi ja muude kodanlike ametite täitjaid. Aga tingimuseks oli peale lavalise intelligenti ja loomupärase ande sõltumatus mingisugusest teatraalsusest, näitelavalisest vilumusest rutiini mõt-

tes. Antoine'i näitlejale pidi olema võõras Prantsusmaal nii kõrgeks peetud lavaline paatos, klassiliselt koturnidel kõndiv deklamatsioon ja ilukõne ja võimasheroiline žest. Antoine'i näitleja pidi laval olema tavaline, loomulik, igapäevane inimene, niisugune, nagu meie teda tunneme, näeme ja kuuleme harilikus elus oma rõõmu, kurbuse, igatsuse ja kõikide tunneteavalduste loomulike avaldustega.

Menning lähtus peale ansamblmängu kunstilise eelistamise veel sellest veendumusest, et eesti rahvas ei ole õigupoolest näitelavaverd, nagu näiteks venelastes. Meie temperament on suhteliselt väga tagasihoidlik, meie miimika, žest kui ka diktsioon pole värvirikas ega elav. Ja seepärast ei ole õigupoolest hästi mõeldav kokku seada truppi suureandelisist näitlejaist. Paratamata võtaks mõni suuremate võimistega näitleja kogu näitelava enese alla ja mängiks kõik teised surnuks. Ei saaks mitte esile tuua näidendit kogu tema väärtustes, draama oma kogumõjus läheks kaduma, kunstiline elamus oleks võimatu üksikute bravuurnäitlejate üle-

kaalu pärast ja starsüsteem kõigi oma pahe-
dega oleks käes. Ning nii koostas Men-
ning oma näitetrupi andekaist asjaarmas-
tajaist, kelledest suurim osa jäi kutselis-
teks näitlejateks, ja võis selle trupiga
sageli saavutada suuri kunstielamusi.

„Ei miimidele punu pärgi järeililm,“ kuid
siiski võime nii mõnelegi, isegi paljudele
neist, ikkagi avaldada tänu möödunud
kunstiilmutuste eest ja neid näitlejaid,
kelledest osa veel praegugi on laval, lasta
silmist mööda käia. Ja võiksime seda teha
õieti tähestiku järjekorras. Nii siis: Alf-
leis, Hansen, Kadak, Konsa, Markus, Mizzi
Möller, Rebane, Simm, Teetsoff, Teetsoff-
Västriik. Ja kui siin mõned on välja jää-
nud, siis seepärast, et neist hiljem on saa-
nud kandvad jõud, tol ajal aga alles olid
õpilased.

ANNA ALTLEIS.

Väga tugev temperament, õigupoolest
traagiku põhitooniga, kes andus oma osale
tavaliselt niisuguse kirega, et nuttis veel
kausa tagantjärele, nagu näiteks Heijer-
mansi draamas „Lootus õnnistuse peale“. Kuid
kuigi Menning nõudis, et tema näit-
lejad pidid kõike võima mängida, nõnda
ütelda kuradist inglini, lapsest vanamoo-
rini ja kerjusnaisest printsessini, siiski olid
siin ikkagi omad piirid, milledest üle sai
kõige väiksem osa näitlejaist. Juba kesk-
seisuse kõrgemad kihid olid meie näitle-
jaile võõrad, rääkimata finantsaristokraa-
tia või aadli tüüpidest. Niisuguses miljöös
mängivad näidendid olid alati ebaehtsusele
määratud, olgugi näitlejad, elades laval
oma tuttavas ümbruses ja kehastades neile
tuntud tüüpe, väga loomtruud ning teine-
kord üllatavalt head.

Nii oleme harjunud jagama näitlejaid
kahte liiki: nõnda ütelda ürgandelisiks,
kus talent oli otse silmapaistev, ja tei-
siks, kes mängisid suuremal või vähemal
määral kultuurilise intelligentsiga. Seeju-
res varieerusid muidugi vahelised astmed.
Pr. Altleis kuulus rohkem ürgandeliste
miimide hulka.

Sama võime ütelda

LEOPOLD HANSENI

kohta, kelle talent lokkas ja rõkkas osa-
des, kus ta oli kodus. Maainimesed, linna
agulikodanikud, kõrtsimehed, voorimehed
jne. liikusid ja kõnelesid tema tõlgitsemisel
nii loomtruult ja mahlakalt, et seda oleks
raske ületada. Kuid kui näidend liikus
kõrgemais ringides, siis võisid ka vaid
imestada, kui vähe võib mõni näitleja hu-
vi tunda nende vastu. Ei ole kõrvu puu-
tunud vahe maa- ja linnakeele kõla, akt-
sentueerimise ja rütmi vahel. Hansen kõ-
neles alati maakeelt, olgugi et ta oli laval

rikas pankur või mõni aukandja. Nii te-
male eneselegi vahest ebateadlikult tõrges
konservatiivne suhtumine keelas lihtsalt
aimamisegi, et see ilm on oma avaldustelt
hoopis teine. Isegi saksemate kõnekeele
parodeerimistenigi ta ei laskunud.

Muidu ei olnud õigupoolest tema ampli-
tuud ka mitte kõigeks ulatuv, mis puutub
mängu tundeskaalasse. Tema põhisuund
kaldus huumori ja koomika poole. Ja siis
ei ole hästi võimalik mängida näiteks
viha, seda valget, siseavat, kahvatut viha,
mida leidis pr. Altleisil.

KARL KADAK

oli ühes Olga Västriikuga, Hans Rebasega
ning Ants Simmiga selle asjaarmastajate
trupi põhikaadri liige, kel tugines meie
algav näitemäng „Taara“ ruumes, enne kui
ta asus uue „Vanemuise“ elukutseliseks
näiteseltskonnaks. Karl Kadak aga kuulus
ühes teistega koos nimetatud näitlejatega
sellesse liiki, kelle peamiseks vooruseks on
kunstiline intelligents ühes arenenud näite-
lavaliste võimetega. See liik näitlejaid oskab
juba kujutada maainimest ja linnameest,
haritlast ja käsitöölisi, isegi sotsiaalse ki-
histuse kõrgemaid klasse, peaaegu vigade-
ta. Mis siin puudu võib jääda tempera-
mendi dünaamikas või sügavuses, see ole-
neb muidugi niisuguse näitleja põhiloo-
must. Ja Karl Kadak ei olnud ka mitte
võimeline andma kirgede ja tunnete kõige
haaravat. Kuigi tema raske valu võis
tunduda väga ehtsana ja liigutavana oma
põhjamaises nagu kinnises tagasihoius —
tema suurt viha aga oli siiski natuke raske
uskuda, sest Kadak oli oma põhiloomult
õigupoolest päikesepaisteliselt hea inimene,
kel võimatu oli sundida oma iseloomu
mürgisele vihkamisele.

RUDOLF KLEIN,

praegu Ruut Tarmo, on aga ürgtalent,
väga jõurikas, haruldaselt jõurikas, see-
juures aga nende piiritlestega, mis on olu-
lised tõkestama saamast suurnäitlejaks.
Mingisugused, küll noorusest saadud, mõju-
tused lasevad teda näha dramaatilisi näi-
telavalisi kujusid alati kangelastena um-
bes „Kolme musketääri“ romantilises üle-
pingutuses. Nad on tema kujutluses alati
väljaspool reaalmaailma, inimesed muinas-
juttudest, nagu sa neid elus mitte kunagi
ei näe. Tõkestamata temperament soovib
luua neist üliloomulikkust, miskit ületa-
mata suurt ja võimast igas tundes ja lii-
gutuses, kusjuures see hoog mitte kunagi
ei lase tekkida kaalutlust, kas näiteks
Hamletil kui kuningapojal ja teiseks üldse
kahtleval isikul ei peaks vahest olema põ-
hitooniks väga peenendatud ja tasane ja

peaaegu ebamäärane viis ja laad. Seejuures ei ole aga vist paremat ettekannet võimalik näha kui seda oskab anda Klein näiteks Raudsepa „Mikumärdis“ sulase osas. Ning siin laseb end tõmmata paralleel näitlejate ja kirjanike juures: kus nad jäävad ülesannete juure, mis on neile lähedased, seal on nad suurelt nauditavad nagu näiteks Mälk oma „Rannajuttudes“. Kus nad aga satuvad ülesannetele, mis on eemal ja üle nende kitsamaist piiridest, seal asub tegevusse kohe mingisugune muinasjutuline maailm paotsega ja igivana romantikaga Jenoveeva ajast, nagu jällegi Mälgu „Läänemere isandates“. Või võetagu teisi meie kirjanikke: talupoeg, pops, kaupmees ja koolmeister on rahuldav, aga juba kirikuõpetaja, tohter või parun harilikult šablooniliselt viltu joonistatud, vähimalt ühekülselt.

ANNA MARKUS.

Õigupoolest väga suurte võimetega näitlejanna, näitlejaverega ja intelligentsiga, vist selle vaistuga, mis teeb õigupoolest kunstniku. Kuid nagu Kleini takistab tema väike keha täitmast nii mõndki rolli, kus paratamatult peab esinema suure kasvuga inimene, nii ei sobinud ka pr. Markuse figuur osadele, millede kujutamine temale tundesügavuse ja ka mängutehnika loomulikkuse pärast oleks olnud igati võimalik. Niisiis isesugune traagika, mis sundis teda mängima maanaisi, vanaimesi lihtsamast miljööst, kuna tema võimed ulatusid väga hästi seltskonnadaamideni ja isegi traagiliste osade õilsa kandjani.

Kehalised mõõdud on tähtsad, teatud välimus on tarvis teatud rollideks. Kui Menning võttis oma truppi

HARTIUS MÖLLERI,

siis olid tal kindlasti kujutelmad pikemast aristokraatsemast tüübist, kes sobiks elumeeste, romantiliste armastajate, armastusväärsete looderite või salaküttidest sangarite ossa. Figuuri oli, kuid anne ei vabanenud võib-olla ka Menningu mõnikord väga kategoorilise režiimi all. Möller ei vabanenud Vanemuises õigupoolest kunagi, välja arvatud vahest lustmängudes perekonnaõhtuil, kus näitlejad jäeti rohkem omapead. Pealegi oli menu takistuseks ka tema hääl, mis oli kuidagiviisi hõre, modulatsioonivaeselt kõrge ja kuidagiviisi mitte võimeline toonilt väljendama tugevamaid või õrnemaid emotsioone. Ta jäi Vanemuises sellesse seisukorda, milles pidevamalt püsis Liina Reimann, kes ka kuidagiviisi ei saanud end ilmutada vabamalt.

AUGUST KITZBERG,

esti draamakirjanduse vanameister, kelle 10-dat surmapäeva pühitseti 10. oktoobril s. a.

MIZZI MÖLLER

(nüüd Mari Möldre) võis öieti mängida kõike, kuni püksirollideni. Ta võis olla natuke robustne daam seltskonnast, võis olla kooliplika, enfant terrible, uulitsapois, vanatädi või kokott, ükspuha. Ja seda tänu tema talendile, vaistule kui ka intelligentile. Kui oleks olnud mõni näidend, milles kandev osa oleks olnud väikesekasvulise näitleja jaoks, oleks ta võinud ka seda mängida. Jõudu tal oli selleks küllalt.

Ja nii meenub mulle üks näitlejanna, kes väljaspool teatrit igatses suurte rollide järele. Küll ta näitavat, kui kord pääsvat lavale. Temale võimaldati seda. Ja ta oli ilmatu temperamentne, jõuline, mängis kõik pihuks ja põrmuks, näidendi ja oma näitlejakarjääri. Sest näitlejat temast enam ei saanud.

Seda jõudu oleks ka Mizzi Mölleril olnud, kui ta tema täieliselt käiku oleks pannud, tõkestamata maitsest ja kunstilisest taibust. Aga siis oleks see olnud samasugune, kuid seekord tahtlik näitlemise paroodia, nagu eelpool mainitud näitleja esinemine oli näitlemise tahtmata karikaatuur.

HANS REBANE

võis, toetudes rohkem intelligentile kui läbilöövale talendile, siiski mängida igat osa, sobis aga õigupoolest rohkem bur-

lesksetele kehastustele ja oli väga koomiline kingsepp „Lumpatsivagabunduses“, mille eestikeelne nimetus mul meelest on läinud. Kandvamate rollide jaoks ei olnud küll tundeskaala väljendused mitte tugevad küllalt, nõnda et ma teda õigupoolest niisugustes osades ei mäleta, vähimalt mitte dramaatilist kujutamist nõudvais.

ANTS SIMM

seevastu oli koomik ja traagik, kuidas aga taheti. Intelligentse näitleja prototüübina oli tema esinemisraadius õige lai, ühtlasi aga ka sügav, tundeküllane ja väga varjundirikas. Külma rahu, intrigeeriv valskus, kaval huumor, ahastav hirm, meeletu valu, lõikav iroonia, salvav sarkasm — kõik oli tema käsutuses, ilma et ta seejuures oleks olnud näitlejast suurtaalent, star. Kuid nimelt sellepärast, et ta seda ei olnud, olid tema kunstisaavutused haaravad, nagu näitavad Strindbergi Osvald Heijermansi Baarent või poeg Schmidt-Bonni näidendis „Emake maanteel“. Ja kuigi ta polnud star, siiski oli ta küll ikkagi „Vanemuise“ kõige silmapaistvam ja mitmekülgsem näitleja, kultuurilt ja võimeilt.

ALEKSANDER TEETSOV

tuli Vanemuise näitelavale üsna noorena, kui ma ei eksi, üheksateistkümnepäevase, mõjus aga siiski vanemana. Ja mõjus otsekohe kuidagiviisi koduselt, vähimalt huvi äratavalt. Sest temas tundus ka kohe intelligentsi, ühtlasi kasvatust, mis teda laskis liikuda laval sundimatult ja libedalt. Põhitooniks koomika, kuid kasutada võis teda ka tõsisest osades. Seejuures aga ei saanud ta õigupoolest dramaatilistes osades täieliselt veenda: ei saadud hästi uskuda, et miskisugune tundmus võiks teda põhjalikult liigutada. Kui ta mõnikord pidi kuri olema, päris tige, siis ajas ta küll silmad punni ja laskis neil keerelda, aga mõteldi, et see läheb kohe üle, on vaid väike pahandus. Kuid ta ei rikkunud ka kunagi midagi ära, näidend ise kui niisugune, niipalju kui see olenes Teetsovist, pääsis alati mõjule.

Kuigi põlisest abjakatõust, siiski kahtlen ma praegugi veel, kas võiks ta mängida maaperemeest ehtsalt ja täisvärviliselt. Kuju poolest, hääle poolest minugipärast. Kuid hääldamisvärving ei ole maapärase. Ja siin kordub niisama vähe ümberpöörduvalt nagu maapärase kõnelaadiga näitlejate juures: ei ole kõrva või ei ole taht-

mist omandada ka võõrapärasemaid hääldamisvarjundeid, kuna universaalsem näitleja kõneleb kas või sünninult või kopeerib täpsuseni germaani, slaavi või inglise omapärasusi. August Kitzberg, kuigi mitte näitleja, oskas vaimustavalt edasi anda lätimurrakulist eesti keelt.

OLLI TEETSOV-VASTRIK

täiendas Vanemuise näitetruppi lihtsa elegantsi, maitseka seltskondlikkuse suhtes. Välimuselt kui ka laadilt õrnavoitu, siiski aga temperamendikas küllalt, et Bahri „Armumängus“ oma ahastusega vapustada hinge tema sügavuseni. Muidu aga olid tema noodid peamiselt sordini all, melankoolne armsus, tujuküllane lapselikkus ja ka seltskondlik väarikus leidsid temas alati hea tõlgituse.

Viimseks vaadelduist olen jätnud

AMALIE KONSA

ja seadnud ta väljaspoole järjekorda. Sest ta oli ju näitelavaline tüüp täiesti omaette. Tema rõõm võida ilmuda lavale ja mängida, mängida, mängida oli sedavõrd ilmne, et ta tekitas kohe hea tuju. Ta oli üle tulnud vana Wiera näitelavalt vanast „Vanemuisest“ ja sealt kõigi vigadega ja vourustega. Ma ei tea, mitu aastat võttis, kuni ta õppis (ja kas ta üldse välja õppis), et konditsionaal poolelijäetud lauses ei lõpe kunagi punktiga. Kui oli tekstis kirjutatud: „Aga siis, kui ma tuleksin...“, siis ütles Amalie Konsa ikka: „Aga siis, kui ma tuleksin.“ Punkt.

Ja ta laulis viltu, ta laulis halastamata viltu, aga see punkt konditsionaali järele ja see laul oli nõnda lustiline, et ei saanud kunagi pahaks panna. Sa nägid ja tundsid, kuidas inimene elab ainult lavale. Ja kui ta midagi kinnitas kaasnäitlejale, siis noogutas ta rõhutavalt alati peaga, et vaat, nõnda ma ütlesin ja nõnda see jääb. Seejuures oli ta nõnda ametis oma osaga, nõnda täis näitlemislusti, olgu mis osas tahes, et mingi, ja lase käia pealegi. Ning leidis temale õieti alati osasid, kus ka midagi katki ei olnud, kui ta sai oma teatriverd jahutada.

Muide: ta ei olnud sugugi mitte ainuke, kes ei suutnud poolelijääva lause edasivibreerimist mõista, sugugi mitte. Mennigul pidi küll väga palju kannatust olema. Sest oli ka niisuguseid näitlejaid, kes peale oma osa ühtki trükitud ega kirjutatud toodet kätte ei võtnud ja vist ka kunagi polnud õppinud kolme punkti tähendust...

Leo Kalmet

Dramatiseeringute kaitseks

Viimasel ajal on korduvalt tulnud kuuldavale hääli ajakirjanduses ja seltskonnaski meie teatrite poolt repertuaaris kasutatud dramatiseeringute eitamiseks. On isegi väidetud, et dramatiseeringud olevat eesti teatrite kunstilist taset alla kiskunud. Kas need etteheited on õigustatud?

Kui kõigepealt vaadata põhjusi, miks teatrid dramatiseeringuid kasutavad, siis peame nentima, et need on väga kaaluvad. Meie publiku huvi on viimaseil aastail rõõmustaval viisil kasvanud algupärase lavarepertuaari vastu. Õieti ütelda on eesti teater algupärase repertuaari kaudu võitnud tagasi oma vahepeal teatri vastu leiaks jäänud publiku, või, õigemini, meie teater ja publik on taas üksteist leidnud algupärase repertuaari kaudu. See üksteise leidmine algupärase repertuaari kaudu ei ole juhus, vaid sel on oma loomulikud eeldused. Näib, et meie näitlejad ja lavastajad oskavad paremini sisse elada algupärasest kujundesse ja lähedasse ainesse, mida publik loomusunniliselt taipab. Teisest küljest on meie publikul kalduvus teatris erilist huvi tunda südame lähedaste küsimuste vastu, mida talle serveeritakse algupärase repertuaaris. On tõsiasi, et algupärase repertuaari kaudu on võidetud teatrile juure hulk uut publikut. Loomulikult peab teater algupärasest repertuaari, selle paremas osas, hoidma aus.

Meie parem algupärane lavakirjandus oma kvantiteedis pole aga, kahjuks, suutnud sammu pidada meie teatrite elavnenud tegevusega ning meie kaalukamad näitekirjanikud pole kaugeltki jõudnud rahuldada teatrite kasvavat algupärandite tarvidust. Iga uus näidend tunnustatud autorilt võetakse teatrite poolt otse tormijooksuga vastu. Ja seepärast pöörduvad teatritegelaste silmad paratamatult meie tüheda romaani kirjanduse varasalvede poole, kus leidub hulk väärtuslikku materjali, mis on täiesti kasutamata näitekirjanduse poolt. Meie proosakirjanduse paremiku dramatiseerimise mõte tekib teatritegelastele algupärase lavakirjanduse puudu jäägi loogilise järeldusena.

On loomulik, et püütakse dramatiseerida peamiselt neid teoseid, mil on juba üldine kirjanduslik tunnustus. Ons see ülekohus teatrikunsti või publiku vastu, kui teater kehabast lavavalguses publiku poolt armastatud populaarseid kirjanduslikke kujusid? Kas dramatiseeringute eitajad tões-

ti usuvad, et eesti teatrikunst on sellega kaotanud, et on näiteks lavaliselt kehasutatud A. H. Tammsaare „Tõe ja õiguse“ populaarseid kujusid ühes nende vahekorradega või O. Lutsu südamlikult kirjutatud väikeinimeste askeldusi nende tagahoovi miljöös? Isiklikult pean nende menu eesti teatrikunstis üheks saavutuseks ning ühtlasi ka tubliks sammuks edasi eesti kirjanduse populariseerimisel. Minul olemasolevail andmeil on pärast õnnestunud dramatiseeringu ettekandmist nii mõnegi dramatiseeritava kirjaniku raamatute levik jälle saanud uut tõuget.

Dramatiseeringute viljelemine ei taotle sugugi väärtusliku lavakirjanduse eemale tõrjumist, nagu mõned kardavad, vaid dramatiseeringud täidavad lünka, mis näitekirjandus jätab. Algupärane väärtuslik näitekirjandus ei ole sugugi kannatanud dramatiseeringute arvel. Küll on aga eelistatud väärtusliku proosakirjanduse dramatiseeringuid viimasel ajal massiliselt produtseeritud vähenõudlikule näitekirjandusele, mille pärast ei tarvitseks ühelgi tõsisel teatrisõbral tunda kahetsust.

Ka väärtuslikku välismaade näitekirjandust pole dramatiseeringud teatrist välja tõrjunud, nagu mõnel pool on püütud väita.

Kui vaadelda viimaste aastate repertuaari kas või neis kahes teatris, kus kõige enam dramatiseeringuid on lavastatud, nimelt Eesti Draamateatris ja Tallinna Töölisteatris, siis näeme, et kuigi algupärandite, nende seas dramatiseeringute, protsent oli väga suur, pole unustatud maailmakirjanduse paremiku. Teatavasti läksid Ibseni „Kummitused“ (Draamateatris), Ibseni „Peer Gynt“, Shakespeare'i „Othello“ (Töölisteatris) suure menuga. Olen kindlas veendumuses, et nende teoste menu on suurel määral tingitud publiku üldisest huvist teatri vastu, mis on taas ärganud algupärase lavarepertuaari (dramatiseeringud juure arvatud) kaudu. Teame, et mõni aeg tagasi, kui valitses veel publiku passiivsus, ei tõmmanud ükski maailmakuulus nimi.

Ühes asjas aga võib dramatiseeringute eitajail mõnikord õigus olla, nimelt dramatiseeringute vormi küsimuses. Peab tunnistama, et on kaunis raske ülesanne romaani ainet ümber valada draama vormi. Romaani ja draama vormi nõuete erinevuse tõttu kipuvad dramatiseeringud tihti jääma katkendlikeks. Kuid see on küsi-

ESTONIA

A. Kitzbergi draama
„TUULTE PÖÖRISES“

Lavastus - J. Tõnopa, de-
koratsioonid - A. Vahtram

Pildil stseen I v.: Kaarel
(A. Lauter), Leena (E. Vaar-
man) ja Jaan (K. Karm)

ESTONIA

A. Kitzbergi draama
„TUULTE PÖÖRISES“

Lavastus - J. Tõnopa,
dekorats. - A. Vahtram

Pildil lõppstseen: Kaarel,
(A. Lauter), Jaak (A. Uk-
sip) ja Jaan (K. Karm)

ESTONIA

W. Shakespeare'i komöö-
dia „SUVEÖÖ ÜHENÄGU“

Lavastus - A. Lauter,
dekorats. - V. Haas

Pildil käsitöölise stseen
I v.

„Suveöö ühenägu.“

ESTONIA

W. Shakespeare'i komöödia
„SUVEOO UNENAGU“

Lavastus - A. Lauter, deko-
ratsioonid - V. Haas

Pildil stseen II v.: Helena
(S. Lott), Demetrius (Kaarel
Karm), Lysander (T. Koppel)
ja Hermia (M. Parikas)

ESTONIA

G. Puccini ooper „TU-
TARLAPS LÄÄNEST“

Lavastaja - E. Uuli, muu-
sikajuht - R. Kull, de-
koraator - V. Haas

Pildil stseen III v.

ESTONIA

G. Puccini ooper „TU-
TARLAPS LÄÄNEST“

Lavastaja - E. Uuli, muu-
sikajuht - R. Kull, de-
koraator - V. Haas

Pildil stseen II v.: šeriif
(Karl Viitol) ja Minni
(I. Loo)

mus, mis on lõpuks siiski lahendatav. Dramatiseerijal peab olema vabades kasutada romaani autori ainet vabalt, vaid materjaliks uue, draama vormis, teose loomiseks. See asjaolu muidugi eeldab, et dramatiseerijal peab olema tublisti kirjanduslikku taipu. Sel kombel võime saada võrreldes romaaniga omaette väärtusega tervikteose, mil ei puudu vajalised lavaliised nõuded. See on täiesti mõeldav, eriti siis, kui esineb autori ja dramatiseerija koostöö või kui dramatiseerib autor ise. Nii näiteks A. H. Tammsaare „Kõrboja peremehe“ dramatiseeringu puhul oli üldine hinnang, et seda tuleb lugeda tervikuliseks lavateoseks. Meie varemad dramatiseeringud kannatasid tõepoolest selle puuduse all, et dramatiseerija püüdis nõnda ütelda täht-tähelt romaani autorist kinni pidada. Viimasel ajal on asi sel alal tublisti paranenud.

Kuid siinjuures ei tohi ka salata, et neid puudusi, mida tihti dramatiseeringuile ette heidetakse, võime sagedasti leida ka draama vormis kirjutatud teoste juures. Seda võisime märgata eelmisel hooajal pealinna teatri repertuaaris oleva paari tõlketeose puhul, kuigi seda avalikult ei märgitud, sest need olevat otse draama

vormi kirjutatud. Vahe seisis vaid selles, et nende dramatiseeringuid meenutatavate tõlketeoste sisu polnud kirjanduslikult nii tüse kui mitmel meie viimase hooaja dramatiseeringul.

Nii siis, kui rünnatakse dramatiseeringuid, pole kuidagi õigustatud nende põhimõtteline eitamine. Kui siin millelegi ette heita saab, siis vaid mõnikord dramatiseeringu vormilisele ebaõnnestumisele. Kuid sama äpardus võib tabada ka iga pesuehtsat näidendit.

Meie tänapäeva teatrielus on väärtusliku proosakirjanduse dramatiseeringud võitnud endale eluõiguse, mida tõestab publiku suur huvi nende vastu, ja teatrid ei saa dramatiseeringuist, kui algupärase lavakirjanduse puudu jääkide kattest, nii kergesti loobuda seni, kui näitekirjanduse juurekasv ei näita tõusu. Muidugi selle juures jääb teatrite aukohuseks hoolitseda selle eest, et välditakse nii palju kui võimalik tavalisi puudusi.

Eeltoodu juure peaks märkima, et dramatiseeringute küsimus ei ole mitte meie lokaalne nähtus, vaid ka mujal maailmas kasutatavad teatrid repertuaari soetamisel edukalt proosakirjanduse dramatiseerimist.

Aforisme teatreist

Ludvig Börne (1786—1837), „Noor-Saksamaa“ ja liberalismi eestvõitlejaid, revolutsioonile õhutavate „Pariisi kirjade“ (1832—1834) autor, kelle 100-dat surmapäeva tänavu mälestas kultuurilm. Loomupärasest otsekuu sünninud tulihingeliseks ajakirjanikuks, omandas Börne üldise kuulsuse võitluses tsensuuriga. Väga tunnustavalt hindab L. Börne kirjanduslike tegevust Georg Brandes, öeldes tema iseloomustamiseks: „Ta vajab Beethoveni sümfooniaid või ääkest, õhku puhas tavatav äikest!“

Alljärgnevais aforismes, mis on võetud tema „Dramaturgische Blätter“eist (L. Börne: „Gesammelte Schriften“ IV—V Band), peegeldub esmalt omaaja teatrikriitika tase, aga ka Börne lõikav iroonia.

Kriitikud edendavad kauneid kunste niisama vähe, kui timukad voorust.

*

Skulptuuri languse kristlikul ajastul põhjustas palja keha vaatlusest võõrdumine; oskamatust näha alasti iseloomu ei lase tõusta saksa draamakunstil.

*

Kuna naljamängudes puudub nali, on kurbmängud seda kurvemad. Kulub kahekordne annus pisaraid: üks luulendi kannatajatele, teine kannatavale poedile endale.

*

Lavakirjanik ei suuda ümber kujundada rahvast, rahvas kasvatab endale teatri ise.

*

Inimesed, kes mõistavad ja armastavad Shakespeare'i ja Calderoni, on kardetavad demokraadid, sest nõid meistreilt õpivad nad jumalike kui ka inimlike asjade loomust selgelt läbi nägema ning iga pimestusvahendit tundma.

*

Või arvate teie, lava olgu kõlbluskooliks? Selleks on täiskasvanuile ainult maailm.

*

Elus nutame iga kannatuse puhul, laval vaid kauni.

*

„Retsensent“ on hele ja lõbus sõna, oma õist sisu petlikult varjav... „Raamatute arvustaja“ on täis õudust, kõlades peaaegu nagu „rahu-kohtunik“.

Prof. Juhan Aavik

Raimund Kull

25 aastat Estonia muusikajuhiks

Teatri toimetus palus allakirjutanut koostada artikli Raimund Kulli 25-aastasest muusikajuhi tegevusest Estonia teatris. Püüdes meeleda täita seda austavat ülesannet pean tunnistama avameelselt, et arvesse võttes aine suurt ulatust ning lühikest aega, mida ajakirja järjekordse numbril ilmumise tähtaeg tingib, selle töö eeskujulik sooritamine on raskendatud. Raimund Kulli muusikaline tegevus Estonias on nii laialauluslik, et see väärriks põhjalikku ja pikemat teost, kuid praegune olukord seda kahjuks ei võimalda. See pärast tuleb käesoleval puhul paratamata leppida üldiste hinnangutega.

R. Kulli mitmekülgset tegevust Estonia teatris võib jagada kahte peaossa: tegevus kontsertsaalis — muusikalavastustes — ja tegevus kontsertsaalis. Neil mõlemal aladel Kull on algataja ja pioneer, sest kuigi enne teda Estonias oli tegutsenud opereerid ja laulumäng, samuti oli eralgatusel korraldatud ka rahvakontserte, võtsid need üritused Raimund Kulli tööle asumisega hoopis põhjalikumana ilme ning laiema ja kava-kindlama ulatuse. Estonia opereeriti muusikaline väljaarendamine sellasele tunnustusväärsele tasemele — see on peamiselt Raimund Kulli teene. Estonia opereeriti algatamine, selle teostamise esimesed õnnelikud katsed meie tollakordsetes kitsastes oludes — see kuulub aga täielikult Raimund Kullile, samuti tuleb selle ala muusikalist arendamist selle tänapäevasele kõrgele tasemele kirjutada suurel määral tema energilise ja püsiva töö kontosse.

Lehitsedes nimestikke opereerist, mida Kulli muusikalisel juhtimisel ja juhutamisel on Estonia lavale toodud, saame aukartust äratava arvu — 39 opereerit. Nimistu algab 1912/13 hooajal lavastatud Verdi „Traviataga“, mille ettekannet Kull on juhitanud 57 korda, ja lõpeb Puccini opereeriga „Tütarlaps läänest“, mis äsja lavale toodi. Kui üldiselt väidetakse, et edukalt käibel olev ülemaailmne ooperirepertuaar piirdub umbes 40 opereeriga, siis võib ütelda, et Kull on selle suure programmi täpselt 97,5 protsendilisel täitnud. Selles programmis on itaallased: Verdi, Rossini, Donizetti, Leoncavallo, Mascagni, Puccini, prantslased: Mehud, Thomas, Gounod, Delibes, Bizet, Saint-Saëns, venelased: Caikovski, Mussorgski, Rubinstein, siis Wagneri „Lendav Hollandlane“, „Lohengrin“, „Tristan“, ning pikk rida teisi autoreid. Mis puutub aga eesti ooperiloomingusse, siis on nad kõik, välja arvatud A. Lemba „Kalmu-

neid“, lavale toodud Raimund Kulli muusikalisel juhutamisel ja nimelt: E. Aava „Vikerlased“, A. Lemba „Armastus ja Surm“ ja „Elga“, A. Vedro „Kaupo“.

Kulli juhata tud opereeride nimistu on palju pikem ja koosneb 77 teosest. Kuigi nendes nimestutes mõned teosed uuslavastuste tõttu esinevad kahekordselt, vähendab see üldtoodud aukartust äratavaid arve koguni minimaalselt ning Kulli muusikalavastuste teoste repertuaar jääb ikkagi erakordselt suureks — isegi suureneb veel, kui lisame juure tema juhata tud balletilavastused — arvult 11 — ja muusikaga näidendid, millele arv on 4. Seda kõike kokku võttes saame erakordselt suure arvu (39+77+11+4=) 131. See on aga ainult teatrilava osas. Raimund Kulli muusikajuhi tegevus 25 aasta kestel Estonias ei püüdu aga mitte ainult teatripoolse majaküljega, vaid siin tuleb arvestada suurel määral ka tema kontsertsaali tegevust, mis on ligikaudu võrdne teatrilava tööga, üksik-kontsertide arvult aga mitmekordistab ülaltoodud muusikaetenduste arvu. (Kahjuks pole käepärast andmeid Kulli juhata tud kontsertide arvust.)

Nii näeme, et Raimund Kulli muusikajuhi-töö on kvaliteeditult tohtu suur. Selle hulka kuulub muidugi veel laulupidude pillikoorede juhata mine, samuti ka viimaste aastate tegevus Riigi Ringhäälingus esimese muusikajuhina, milliste alade käsitamine ei kuulu käesoleva kirjutuse raami.

Heites pilku Kulli muusikajuhi-töö kvaliteedile võime heameelega tunnistada, et selle kõrgelt hinnatavateks omadusteks, peale hoolsa muusikalise-plastilise kujundamisvõime ja muusikalise sisu väljatöötamise, on tema suur praktiline taip, kogemusrikkus, kindlakäeline juhtimise tehnika ja energiline läbiviimine, mida alati saadab ülevoolav temperament. Orkestri-juhata mine praktilis-kogemuslikkude võimete kõrge väljaarenemistase on suurel määral tingitud asjaolust, et Kull on võrsunud orkestrist, et ta enne oma juhata jakarjääri oli kaua tegev orkestrandina juba enne konservatooriumi ajajärku, kogu konservatooriumi-õppeaja ning pärast seda Venemaa mitmesugustes orkestrites, milledest erilise tähtsuse omab Peterburis Keiserliku Vene Muusikaseltsi sümfooniaorkester, mille asutamist ja organiseerimist ta ise tegelikult osa võttis, samuti Peterburi „Itaalia opereeris“ mängimine. Nendes orkestrites oli tal võimalus mängida kuulsate dirigentide juhatusel, nagu Kussevitski, Oskar Fried, Men-

RAIMUND KULL,

Estonia teatri teeneline dirigent, Tallinna konservatooriumi professor ja Riigi Ringhäälingu muusikajuht, pühitseb 21. skp. kahekordset juubelit: 25 aastat tegevust Estonias ja 40 aastat tegevust muusikamehena

gelberg, Max Fiedler, Schneevogt j. t. See orkestranditöö oli tema tulevasele kapellmeistri kutsele ettevalmistamiseks väga kasulik. Eesti heliloojad on Kullile tänuvõlgased selles, et peaaegu kõikide lavastatud eesti ooperite, samuti ka sümfooniliste teoste esiletoomine on toimunud tema juhatusel.

Mõne aasta eest tegi R. Kull omal algatusel

ja kulul pikema välisturnee Kesk- ja Lõuna-Euroopas, kus raadioringhäälingutes juhatas eesti tööde kontserte, mis oli tõhusaks propagandaks meie heliloomingule.

Raimund Kull'i nimega on tihedasti seotud Estonia opereti, ooperi ja sümfoonilise muusika edukas areng ning nende tänapäevane kõrge tase. Need on tähtsad leheküljed eesti muusika arengus ja tulevases ajaloos ning nende ürituste side R. Kulli nimega on jääv.

Kakskümmend viis aastat päevast päeva olla suurteatri muusikajuhi pinevas töös — see eeldab püsivat vastupidavust, tugevaid närve ning suurt energiat. Neid vajalisi celdusi Kull omab rikkalikult, võib ütelda — rohkemgi vajalikest normist, kuna ta olemises võib sageli märgata energia ülejääki, mis avaldub rõõmsas, lopsakas tujus ja seltskondlikus läbikäimises. Tänu sellele energiaküllusele jätkub lugupeetud juubilaril veel kauaks püsi töötada eesti muusikapöõllul, jätkates oma viljakat tegevust peale Estonia Riigi Ringhäälingus ja riiklikus konservatooriumis, kus ta tegutses 1929. aasta algusest, olles valitud kohe vanemaks õpetajaks, millisest astmest konservatooriumi nõukogu oma käesoleva aasta 4. oktoobri koosolekul otsustas esitada teda professoriks edutamiseks.

Estonia teater õnnitleb oma esimest ja teenelist muusikajuhti ta suure juubeli puhul ning toob talle tänu ta kauaaegse ustava ja püsiva töö eest. Sellega ühinevad niihästi ta lähemad kolleegid kui ka kõige laiemad muusika-ringkonnad.

Paul Pinna

Raimund Kull Estonia teatri algpäevil

Estonia“ selts asutati omal ajal teatavasti „laulo ja mängu“ harrastamiseks eestlaste hulgas, kusjuures „mängu“ all mõisteti peamiselt „pansunatega mängimist“. See oli aastal 1865. Aastakümnete kestes on sellest „muusitseerimisest“ välja võrsunud ooper ja sümfooniakontserdid, konservatooriumi haridusega muusikud, solistid-lauljad ja koor. Sellast edu ja töötulemusi ei oleks võinud „Estonia“ „laulo ja mängu“ selts tol ajal endale ettegi kujutada. Selleks eduks olid juba ärkamisajal kaasa aidanud paljud energilised ja andekad asjaarmastajad ning asja edasi viinud kuni 1906. aastani, mil asutati „Estonia“ juures esimene kutseline teater. Sellest ajast alates sai laul ja mäng uue põhjapaneva aluse ja suuna just kutselisilt

ja eriharidusega muusikameestelt. Üks neist põhjapanevaist tegelasist on meie juubilar: „Estonia“ teeneline dirigent Raimund Kull.

Selle toredate mehe leidsime 1912. aastal. Sellest ajast kuni tänini on R. Kull lakkamatult töötanud „Estonias“ muusika alal — innu ja tõise kunstniku andumusega. — R. Kulli saabumine „Estoniasse“ sündis äkki — kuidas öeldakse: üle öö — nagu sünnivad sageli suurimate tagajärgedega üllatused.

Kui „Estonia“ 1906. a. algas tegevust, oli esimeseks orkestrijuhi kadunud Otto Hermann. Hermann tegutses hooajani 1908/9. Tol ajal oli kombeks, et orkester mängis sõnalavastuste vaatuste vaheaegadel ning esines mõne kontsertpalaga. Otto Hermann sooritas ka mõne üksiku iseseisva kontserdi. Katsuti

jõudu ka opereti kallal juure koosteeritud asja-armastajatega. Lavastatigi operett „Geisha“. O. Hermann'i asemele tuli Tartust Adalbert Virkhaus, vana kuulsa puhkpillide orkestri isa David-Otto Virkhausi poeg. A. Virkhaus esitas juba suurima ulatusega muusikalisi teoseid: opereette ja klassilisi oopereid nagu Fr. Flotovi „Alessandro Stradella“, Kreutzeri „Õõmaja Granadas“ ja Lortzingi „Salakütt“. Seega oli muusikalistele lavastustele pandud põhi. Kuid see algatus pidi saama järsku kurva pöörde, sest A. Virkhaus, mingi arusaamatuse tõttu eestseisusega, lahkus 1912. a. kevadel hooaja lõpul. Nüüd tegi eestseisuse muret uue orkestrijuh'i leidmine. Tol ajal ei olnud kerge asjatundlikke ja eriharidusega muusikamehi leida. Suurt valikut ei olnud. Ja need, kes ka olid eestlastest, olid laiali valgunud suurele Venemaale või mujale maailma. Seal tulid energilisele „Estonia“ esimehele J. Linnamäele appi Alfred Sällik ja kadunud Gustav Avesson. Nad pöörasid Linnamäe tähelepanu andekale „muusekandile“ — Narva poisile — tromboonimängijale R. Kullile, kes innukalt puhus toda riista sümfooniaorkestris Kaukasuses, Kislovodski kuurordis. J. Linnamägi läks suvitama Kislovodskisse ja seal algasid läbirääkimised, mille tulemusena trombonist R. Kull tuli sügisel 1912. a. „Estonia“ kapellmeistriks.

Raimund Kull sündis Narvas 3. oktoobril 1882. a. puutöölise pojana, hakkas juba kaheksa-aastaselt õppima muusikat, lõpetas kohaliku linnakooli ja astus siis Peterburi konservatooriumi trombooni-klassi, mille lõpetas kevadel 1906. aastal. Suvehooajad el viibis ta orkestrandina mitmel pool Venemaal, sest ülalpidamist pidi noor Raimund teenima endale ise. Lõpetanud konservatooriumi, elas Kull talveti Peterburis, kus oli tegev ka eesti seltsides (sealt ka tema tutvus G. Avessoniga), suveti aga mängis orkestrites Kaasanis, Rostovis, Krimmis, Kaukasuses j. m. Kaasanis peatus Kull viis kevadeseooni järgemööda (1905—09), organiseerides orkestrit sealse Keiserliku Muusikaseltsi juures, ja hakkas sealsamas tegutsema orkestrijuhina.

R. Kulli töösse rakendamise muudab kogu „Estonia“ muusikaline tegevus. Kull oma temperamendi ja energiaga toob muusikaellu värskest ja uut voolu: ta õpetab poistele muusikateooriat. Estonia trüppi astuvad ka kaks tunnustatud lauljannat: pr. Helmi Einer Peterburist ja prl. B. Franzke Berliinist. Tuli veel noor bassilaulja B. Hansen, Alf. Sällik oli noor sarmikas tenor ja G. Avesson — bariton. Nende jõududega võis Kull hakata mõtlema juba operettidele moodsamast ajajärgust, ning tema juhatusel tulid lavale Leo Falli „Armas Augustin“, mille ma tõin Kielist, siis veel Falli „Dollarite printsess“ ja Kalmani ning Lehari

RAIMUND KULL

orkestripld'il - sõbralik šarž Redo-Randelit

uudisoperetid „Eva“, „Krahv Luxemburg“ j. t. Operitest julges Kull esmakordselt tuua välja Leoncavallo „Pajatsid“ — Väino Solaga külalisena — ja jätkuks võtta F. Suppe „Ilusa Galathea“, Humperdincki „Hans ja Grete“. Edasi juba Verdi „Traviata“ — ja nii läks areng kiiresti mäest üles ja jätkus pärast maailmasõda kuni tänaseni. Kuid sellest pajatavad muusikamehed asjatundlikkusega ja täpsusega teistel veergudel. Mina püüdsin lühidalt meele tuletada vaid R. Kulli saabumist „Estoniasse“ ning seda, missugune oli „konjunktuur“ tookord.

*

Kull, kui inimene, ei ole end muutnud: niisugune nagu ta oli tol ajal, samasugune on ta ka nüüd — ikka lai, temperamentne, prilliklaaside taga välguvad teravad ja elavad silmad. Kui ta „vehib“ (nagu ta ise ütleb), katub sasis seougu stereotüüpiline juuksesalk ta vasaku prilliklaasi, kuid forte-fortissimo kohal vivace tempo juures on ta mõlemad prilliklaasid juuksepuhmastega kaetud. Seega — ka väliselt „muusikus“. Lemmikjook — kohv. Eelistab „saleda joone“ alalhoidmiseks moodsaid tantse. Soovime südamest, et Kull veel kaua alal hoiaks oma temperamendi ja noorusliku hoo ning tahte meie hulgas „liikuda“ — puldi taga ja ka meie keskel.

Raimund Kull inimesena

Raimund Kull on neid väheheid ülejäänuid, kes tulid „vanast“ „Estoniast“ uude ja kes on toekalt vastu pidanud närvesöövas töös veerand sajandit. Kull on „Estoniaga“ nii ühte kasvanud, et tundub — „Estoniat“ võib küll võtta Kullilt, aga mitte Kulli „Estoniast“. Ühtlasi on ta olnud üks neid väheheid, kes areneva ja muutuva eluga on koos sammunud, — ikka üks paras samm massist ees, nii nagu see on sobiv jubile. Ta ei ole esmaspäeval taga nutnud pühapäeva ega nõund, et pühapäevale järgneks imekombel kaunis teisipäev, möödudes esmaspäevast. Tegelenuks ta poliitika alal, võinuks teda nimetada reaalspoliitikuks.

Kull on mees, kes liigub reaalsel pinnal, kes ei otsi, ei aja taga sootulakesi. Ta elu on olnud kibe töö, peaaegu lapseast saadik, ja see alatine surumine on teinud tema põhiloomult skeptikuks. Teiselt poolt on talle loomupärane lai joon, ja selles haruldases amalgaamis peitubki, minu arvates, Kulli omapära. Tema muusikalisest tegevusest pajatab kutsutud sulg; publiklasena ütleksin niipalju, et ka tema muusikas on sellast skepsise vaimu — sarkasmi, pilget, sappi. Lähtudes sellest tundub, et kui keegi peaks komponeerima muusikat eesti operetile — õigele, à la Offenbach ühiskondlik-poliitilisele revüüle, siis oleks selleks sobiv ja sünnis just Kull. Kuid siin on saa-

tuse iroonia — ta „Kriüša lahing“, mis on mõeldud niisuguse revüü osana (ja minu arvates ka talentlikult-lopsakalt läbi viidud), on saanud lihtsameelse inimeste käes peaaegu pidulikuks avamänguks! Aga „olgu peale“, nagu ütleb Vaino „Suveöö unenäos“.

Kui tahaks iseloomustada Kulli ühe sõnaga, siis see sõna oleks: lai. (Sakslane ütleks: vierschrötig). Lai on kogu ta olemus, lai ta dirigeerimisviis (nagu fresco-maal), lai nii ta mõtlemis- kui ka ütlemisviis. Temast on teada, et ega ta lillekest suu ette ei võta, kui on vaja öelda, ja ta ka siis ütleb en toutes lettres, nii et örnad neitsid, kui neid juhtub läheduses olema, kenasti punastavad või vähimalt teevad nii nagu punastaksid.

Harvus sõbralikkes vestluses Raimund Kulliga (pole kahtlust, et kunagi kibedasti kahetsen seda, et liialt vähe olen kasutanud neid võimalusi) on ta toonitanud seda, et „oleme sõnuks sel pinnal, kust tulevased põlved korjavad saaki“ ja et „kuigi peaks juba harjuma selle mõttega, siis tahaksin ka ise midagi enam olla kui primaarne väetis“. Selles lauses on terve Raimund Kull oma selge pilguga minevikku, tulevikku ja eriti olevikku. Ning mida võib sinna veel keegi palju lisada? Lubatagu mul selle minoorse sügisese akordiga lõpetada oma Raimund Kullile pühendatud preluudium!

Liisa Kevend

Tallinna Töölise-Teater 1917. a.

Kaaskümmend aastat tagasi, oktoobrikuu 16. päeval 1917. a., avas oma hooaja „Tallinna Töölise-Teater“. Töölise teatri asutamise kavatsus Tallinna tekkis, võiks ütelda, juhuslikult; selle mõtte inspireerija oli J. Lilienbach (ehk Maamees, nagu teda hüüti).

Kord juunikuu lõpul 1917. a. istusime J. Lilienbachi juures koos (Rüütli t., Nolte mööbliga toad) J. Anvelt, H. Pöogelmann, O. Münther ja mina. Siis Lilienbach esitaski meile oma mõtte — hakata organiseerima Tallinna töölise teatrit, millest peaks kujunema kunstiteater. Organiseerimistöö jäi minu hoole. Minu abilisiks olid algul J. Mägi ja O. Rästas, pärast valiti korraldav komitee, kes töötas välja teatri põhikirja, pidas läbirääkimisi näitlejatega ja korraldas ruumide asja.

Tallinna ajalehtedest „Tallinna Teataja“ suhtus skeptiliselt uuele üritusele ja nimetas kavatsust asutada Tallinna töölise teater „julgeks katseks“, mis jookseb karile, kuna tööliskonnas puuduvat arusaamine sellasest teatrist. „Päevalehes“ K. Menning on sõbralikum. Ta kirjutab: „... Kuni aga uus teater ennast läbi võidelnud, on nende ringide poolt, kes mõtte üles võtsid, noorele ettevõttele kõige sihikindlamat toetust vaja. Ei tohi unustada, et ta käima pandi, et ärkavale proletariaadile paremat pakkuda kui seda kodanlised teatrid seni on pakkunud. Kui see tühi sõnakõlks ei ole, siis peab vahekord uue teatri vastu näitama, et tõesti see igatsus meie töölise seas elab.“

21. VII 1917. a. oli suurem töölise teatrit organiseeriv koosolek. Koos oli esindajaid 17

LI LASNER,

Eesti Draamateatri näitleja, märkis neil päevil oma 15-aastase lavategevuse tähtpäeva, mil puhul L. Lasner esines nimiosas A. Dumase draamas „Daam kameelilätega“

ARNOLD VAINO,

Estonia teatri näitleja, märgib 31. skp. oma 20-aastase lavategevuse tähtpäeva. Ettekandele tuleb H. Raudsepa „Vedelvorst“ A. Vainoga nimiosas

ametiühisusest ja tööliseltsidest. Enamik esindajaid soovitas rajada tööliste teatri asutamise kõige laiemale alusele, kutsudes ametiühisusi ja sotsialistlikke parteisid osa võtma teatri asutamise tööst, ja nende esindajaid luua teatri nõukogu. 7. IX oli „Tallinna Tööliste-Teatri“ nõukogu esimene täisõiguslik koosolek. Sel koosolekul võeti vastu teatri põhikirja või nagu see ametlikult kõlas: „Tallinna tööliste näitekunsti ja kirjanduse nõukogu“ põhimõtted. Nõukogu: „organiseerib tööliste teatri asutamist, arendab tööliste keskel näitekunsti ja üldse tõsisest demokraatlikust kunstist arusaamist, püüab näitekunsti alal proletariaadi klassivõitluse tunnet tõsta ja kasvatada.“ Nõukogu ülesannete hulka kuulus ka näitlejate nende elukutsele ettevalmistamine, korraldades näitekunsti puutuvaid kursusi ja loenguid. Nõukogu: „organiseerib tööliste teatri asutamisest ja sotsialistlike seltside esindajaid, kesjuures iga 500 liikme kohta ametiühisused ja seltsid saatsid ühe esindaja, parteid aga igal juhtumil ainult ühe esindaja. Seltsid ja ametiühisused, kus oli vähem kui 500 liiget, saatsid nõukogusse ühe esindaja. Nõukogu liikmeist moodustati teatri juhatus ja teatri repertuaarkomisjon, kes koostas teatri repertuaari, palkas näitlejaid ja hoolitses teatri kirjanduslike ja vaimsete tarvete eest. Ta oli autonoomne ja vastutas ainult nõukogu ees. Repertuaarkomisjoni koosolekuil näitejuhid olid hääleõiguslikud.

Et anda pilti, millised ringkonnad võtsid osa

Tallinna Tööliste-Teatri valitsemisest, esitan siin väljavõtte teatri nõukogu protokollist 12. X 1917. a. („Tööline“): „... Osa võttis kaksikümne organisatsiooni oma esindajate kaudu: puutöölisel, metallitöölisel, majateenijad, Tallinna ajalehemüüjad, Tallinna raamatuköitjad, tekstiiltöölisel, elektromontöörid, plekisepad, joogitöölisel, maalritöölisel, nahatöölisel, Tallinna Käsitööliste Avitamise Selts, jõustikuselts „Jõud“, Kojameeste Selts, Karskusselts „Valvaja“, E. M. S. „Pandorin“, „Noorte Klubi“, E. s.-d. „Ühendus“ (algul oli sealt esindajaks Ed. Vilde, hiljem Marta Lepp) ja Keemia-paberitööstuse Ametiühisus“. Parteipoliitiliselt maailmavaatelt nõukogu liikmed olid väga erinevad, pole seepärast imestada, et püüti võimalikult „omad mehed“ läbi viia teatri juhatusse ja repertuaarkomisjoni. Väga sageli käidi siin kahjaks põhimõtte järele — otstarve pühendab abinõu! Säärane taktika andis „T. T.-T-le“ valusa hoobi, mis peaaegu hävitas usalduse temasse.

Korraldava komitee ettepanekul taheti teatri näitlejaskonda koondada kõik parimad Tallinna näitlejad. Näitlejate koosseisu küsimus oligi juba sedavõrd lahendatud, et kavatseti neid publikule tutvustada 13. IX H. Heijermans'i näidendis „Lootus õnnistuse peale“. Kui koguneti aga esimesele proovile, ootas kutsutud näitlejaid üllatus: „Valvaja“ näitejuhid Umberg ja Rossfeldt teatasid, et ainult „Valvaja“ näitlejaskond on kohane töötama tööliste teat-

ris, ja kuna Umberg ja Rossfeldt olid enam-lased, seepärast teised korraldava komitee liik-med-enamlased „taktikalisel põhjusil“ ei kait-senud oma vastuvõetud otsust. Nii „Valvaja“ näitlejaskond „võttis üle“ „Tallinna Tööliste-Teatri“. Lõplikult toimus see ülevõtmine le-pingute sõlmimisel — teatri näitlejaisks palgati „Valvaja“ näitlejaskond in corpore. Peale nende sõlmiti leping vist ainult R. Baumann'iga. Mulle oli selge, et sel kombel ülesseatud põhi-mõtted ähvardasid jääda tühjaks sõnakõlksuks ja tõmbusin tagasi teatri otsesest juhtivast tööst, õigemini küll — mind kaudselt üliti-tati välja sellest tööst, jäin aga siiski nõukogu ja teatri repertuaarkomisjoni liikmeks.

Juba pärast esietendust selgus teatri juhatu-sele, et säärase näitlejate koosseisuga teater pole suuteline töötama kunstiteatrina.

Teatri avamise puhul sõna võttes ütles Marta Lepp („Sotsiaaldemokraat“): „...Tööliste teater peab looma uut teatri-kunsti, seepärast et „vana“ ei rahulda enam teatri-kunsti tarvi-dusi. Aga meie „tööliste teater“? Kui õnnetu, kui võimatu on see teater... See on kunsti vägistamine... See on keskpärane küla asja-armastajate teater... Fabré „Kapital“ on kinodraama.“

Oli tõesti õnnetu samm lavastada teatri ava-mise etendusena E. Fabré „Kapital“, aga ka selle näidendi lavastamise otsustamisel vaigiti „taktikalisel põhjusil“.

Küll püüti sellele näidendile anda väärtust, seletades, et „Kapital“ on kõigist E. Fabré näidendeid „kõige mõjurikkam“, et ta on „idee-liselt sügav“ ja „algupärane“, et ta näitab, kuidas „südametunnistus, õiglus, armastus lige-muse, isegi oma laste, vastu surevad dividendid rau-se kannu rõhumisel.“ („Tööline“).

Aga paratamatult tuli tööle au anda ja O. (tto) R. (ästas) kirjutab teatri avamiseten-dust arvustades: „Tükk avab esimese lehekülje selles peatükis, mida meie imperialismuseks nimetame. Küsimused, mis kirjanik üles sead-nud, on rasked ja sügavad. Näitelaval võib kõike seda ettekandmisel igavaks kui ka kaasa-kiskuvaks teha. Ei või ütelda, et reedeõhtusel ettekandmisel viimane võimalus hästi oleks ilmsiks tulnud... Puudus see „kõrgema selts-konna“ tsüüniliselt vaba ülesastumine... Edas-pidi ootame rohkem.“ („Tööline“).

Oli selge, et mindi õigelt teelt kõrvale, aga seda eksimust ei tahetud omaks võtta: „Vae-valt on aga sellest (s. o. teatri avamisest) kuu aega möödas, kui kodanlus ja väikekodanlus vähemlaste leerist seda (teatrit) mudaga loo-pima hakkavad. ... Ei või ütelda, et praegune tööliste teatri näitlejate koosseis kunstiliselt oma ülesannet täidaks, kuid hilise aja pärast pidime sellega leppima, mis saadaval oli...“ kirjutab C. (arl) T. (reufeldt) („Tööline“).

3. XI teatrijuhatus teatab, et tal õnnestus sõlmida leping hr. hr. A. Teetsovi, K. Triipuse

ja A. Sunnega ja pr. O. Teetsovi, A. Markuse ja L. Põlde-Reimanniga („Tööline“).

Hoolimata sellest, et nüüd olid koosseisus näitlejad, kellega juba korraldav komitee kokku oli leppinud, ei suudetud veeretada teatrit õigele teele. Näitlejate mängus polnud ühtlust: ühelt poolt mitte just suurevõimelised asjaarmastajad ja teiselt poolt „Menningi kooliga“ kutselised, kusjuures esimesed tarvitasid demagoogilisi võt-teid, nii et teatri juhatusel tuli sageli tegelda „prestiiži-küsimusega“. Näiteks nõudis Umberg pärast oktoobri-revolutsiooni, et „T. T.-T-is“ töötagu ainult isikud, kes tunnustavad N. Vene-maad. Teatri juhatus ja nõukogu olid palju tasakaalukamad, aga oldi alati „taktikaliste põhjuste“ kammitas. Siiski radikaalsema ele-mendi võim ei olnud nii suur, et ta oleks saanud tunduvalt mõjutada teatri tööd. Teatri kunstilise suuna määras ikkagi nõukogu ja seal esindas töölistkonda tema harituim element. Jaanuaris 1918. a. tõsteti nõukogu koosolekul üles teatri eksistentsi küsimus — olla või mitte olla! Võlgu oli kogunenud, ruumid taheti ära võtta, teatrisaal etenduste ajal oli paaegu tühi jne, jne. Nõukogu enamus leidis, et tööliste teatri tegevust ei tohi lõpetada, kõik, kes asjast on huvitatud, peavad agarasti käed külge pa-nema. Otsustati, et tuleb valida agaram juha-tus, tuleb ümber valida repertuaarkomisjon ja täiendada asjatundjatega, kes suudaksid näi-dendite valikuga ja muude paranduste ja uuen-dustega teatri väärtust tõsta. Kaevati, et se-nised näidendid on olnud liiga kurvad, — tu-leks mängida rohkem lõbu- ja naljamänge. Enamus leidis aga, et tööliste teater ei tohi lavastada jante kodanlike teatrite eeskujul, vaid just näidendeid, mis suudaksid tööliste hulki ideeliselt harida ja kasvatada („Sotsiaaldemo-kraat“).

Tallinna Tööliste Teatri mängukavas olid (klambreis on märgitud, mitu korda teost män-giti): 1) E. Fabré — „Kapital“ (3×). 2) G. Engels — „Sügavuse kohal“ (2×). 3) H. Heijermans — „Ahelad“ (4×). 4) E. Rose-now — „Kust varjud ei kao“ (3×). 5) L. Thoma — „Kõlblus“ (4×). 6) A. Strind-berg — „Isa“. 7) H. Ibsen — „Tondid“ (4×). 8) R. Schönherr — „Perekond“ (2×). 9) A. Dinter — „Salakaubavedajad“ (3×). 10) H. Anto — „Kahe ilma vahel“ (4×). 11) M. Dreier — „Ravitemisel“ (2×). 12) O. Mira-beau — „Jean Roule“ (2×). 13) H. Anto — „Kui torm vaikib“ — etendus jäi ära. 14) Las-teetendus — „Nõia ruum“ (1×). Mängiti prae-guse Saksa teatri ruumides.

Üldse anti „T. T.-T-is“ 36 etendust ja la-vastati 14 näidendit — viimane etendus, mis oli määratud 25. II, jäi ära, sest siis algas saksa okupatsioon. Teater suleti just siis, kui ta hakkas vastu vaatama rõõmsamale tulevi-kule. Kui „T. T.-T.“ oleks saanud edasi töö-tada ja areneda, siis ta, võitnud seismised ja

VANEMUINE

R. Janno - A. Särevi drama-
tiseering „METSMEES“

Näitejuht - A. Mering, lava-
pildid - R. Sepp

Pildil: Peedra (A. Mering)
ja Rander (A. Randviir)

VANEMUINE

A. Mälgu - A. Särevi drama-
tiseering „ÖITSEV MERI“

Lavastaja K. Aluoja, lava-
pildid - A. Lepik

Pildil: ema (L. Tubin), Klaus
(V. Ader) ja Turja Laos
(R. Ratasepp)

VANEMUINE

A. Mälgu - A. Särevi drama-
tiseering „ÖITSEV MERI“

Lavastus - K. Aluoja, lava-
pildid - A. Lepik

Pildil: Turja Laos (A. Rata-
sepp), Hannes (J. Jürge) ja
Taali isa (E. Neemre)

majanduslikud raskused, oleks kahtlemata hakanud teostama oma põhimõtteid.

Tallinna tööliskond suhtus oma teatrile heatahtlikult ja aitas oma vabatahtlike annetega kindlustada teatri majanduslikku seisukorda. Nii on näiteks saadud summasisid: korteriüürnikelt — 364 rubla, jahutööliste ametiühisuselt — 150 rubla, rätsepatööliste ametiühisuselt — 35 rubla 28 kop., elektromontööride ametiühisuselt — 205 rubla, Tallinna Käsitööliste Avitamise Seltsilt — 500 rubla laenuna ja 1024 rubla toetusena jne. jne. 6. ja 7. I 1918. a. korraldati rinnamärkeide müük, näitemüük ja „Olevi rahvamajas“ kontsert-müüting teatri toetuseks. Kui suur oli sissetulek neist üritustist, selle kohta praegu andmed puuduvad.

Arvestades revolutsioonilises keerises iga-suguseid võimalusi „T. T.-T.“ põhikirja oli võetud kaks analoogilist punkti: „1) Kõik nõukogu päralt olev varandus jääb tervikuna tulevase tööliste teatri põhikapitaliks“ ja 2) „nõukogu tegevuse likvideerimise puhul läheb kõik tema päralt olev varandus teisele samanimelisele seltsile, kui aga sellast ei ole, jääb kapital tervikuna alale, kuni jälle uus tööliste teater asutatakse.“ „T. T.-T.“ sulgemine sündis ettenägematuil põhjusil — ja vaevalt nüüd veel leidub isikuid, kes mäletavad, kuhu jäid kõik teatri dokumendid. Mõne aasta eest paar „T. T.-T.“ endist näitlejat asus korraldama endise nime all juhuslikke, asjaarmastajaliku tasemega etendusi, tekitades eksiarmavisi, et Tallinna korraga on asutatud kaks tööliste teatrit — selgitagu siintoodud read selle arusaamatuse... Tõeline, 1917. a. asutatud, „Tallinna Tööliste-Teater“ on praegu surnud. (Tallinnas suure eduga töötav „Töölisteater“ asutati 1925. a. rühma radikaalsete intelligentide ja sotsialistlikule töölisparteiile lähedal seisvate isikute algatusel. „Teatri“ toimetaja.)

Lõpuks pean puudutama ka seda osa, mis „T. T.-T.“ tuli etendada võitluses eesti teatrite päralt. Ainult tänu „T. T.-T.“ nõukogu, juhatuse, repertuaarkomisjoni ja näitlejaskonna üksmeelele jäi puutumata teater Estonia, keda ähvardasid nii rekvireerimine, konfiskeerimine

kui ka natsionaliseerimine. Selle üksmeele kõigutamiseks tarvitati isegi surveabinõusid, — näiteks 15. I 1918. a. „T. T.-T.“ etendus jäi ära, sest et Tallinna Tööliste ja Soldatide Saadikute Nõukogu täidesaatev komitee oli ette teatamata lubanud selle päeva juudi näitlejaskonnale.

14. I 1918. a. kutsus Tallinna T. ja S. S. Nõukogu täidesaatev komitee kokku ühisele koosolekule 16 organisatsiooni esindajat — iga organisatsioon saatis ühe esindaja —, et otsustada teatrite saatust. Küsimuse oli päevakorda tõstnud asjaolu, et Tallinnas oli ainult kaks teatrimaja, aga näitlejaskondi palju rohkem ja mitmest rahvusest. Eestlaste kasutada oli kaks teatrimaja — Estonia täieliselt ja Vene teatri ruumid (praegu Saksa teater) osaliselt — kolm korda nädalas. Võõrad rahvused nõudsid aga Vene teatri ruume endile täieliselt kasutamiseks. Millesed organisatsioonid tulid otsustama eesti teatrite elu ja surma küsimust, näeme järgmisest loetelust: 1) vabrikuvanemate kesknõukogu, 2) ametiühisuste kesknõukogu, 3) enamlaste partei komitee, 4) sots.-rev. partei komitee, 5) madruste klubi „Objedinenie“, 6) sõjaväe klubi „Objedinenie“, 7) Tallinna Tööliste-Teater“, 8) Estonia teater, 9) „Pandorini“ näitlejaskond, 10) Vene teatri näitlejaskond, 11) Sõjaväe klubi „Objedinenie“ näitlejaskond, 12) Läti klubi näitlejaskond, 13) orkestrantide ühing, 14) juutide organisatsioon, 15) Poola ühing ja 16) väike-venelaste ühing. Kui äge see võitlus oli, sellest võib-olla kunagi edaspidi nikemalt, siinkohal tuleb aga nimetada, et sel koosolekul T. T. ja S. S. Nõukogu täidesaatev komitee, ära kuulanud koosolekul tekkinud mõtted ja esildused, otsustas Estonia jätta eestlastele ja Vene teatri ruumid anda kasutada muulasile.

Protestides lahkusid sellelt koosolekult ega võtnud osa häaletamisest: 1) „Tallinna Tööliste-Teatri“, 2) enamlaste partei komitee ja ametiühisuste kesknõukogu esindajad. („Sotsiaaldemokraat.“) Protesteerimise päralt karistatigi „T. T.-T.-t“ seega, et Tallinna T. ja S. S. Nõukogu täidesaatev komitee lubas tema etendus-päeva juutidele.

Juhan Kangur

Juutide näitlemisandest

On iseenesest väga huvitavaks probleemiks andekuse küsimus erisuguste rasside juures, s. t. kui-palju väärtuslikku on keegi rahvus või tõug annud inimkonna kultuurile. Erilise aktuaalsuse on see probleem omandanud tänapäeva Saksamaal (kui jätta arvestamata rassiprobleemi Põhja-

Ameerika Ühendriikides, kus see, muide, siiski on hoopis teiselaadsem kui Saksamaal). Ja seda selle halastamatu sõjakäigu tõttu, mis natsid alustasid juutide vastu kohe päralt oma võimuhaaramist.

Nagu teada, teevad natsid vahet peamiselt kahe tõu — semiidi ja aaria — vahel. Nende rassiteooria järgi on üld-

inimlikult väärtuslik ainult aaria tõug, kuna semiidid moodustavad alaväärtusliku tõu, kes inimkonnale toob ainult kahju.

Et natside rassiteooria seisab savist jalgedel, seda tõendab väga veenvalt ungarlanna Irene Harand oma raamatus „Sein Kampf“, missugune raamat on mõeldud otseseks vastuseks Hitlerile ja tema „Mein Kampf'ile“. Selles väga huvitavas raamatus on üksikasjaliselt loeteldud kõik see, mis juudid on annud inimkonna kultuurile, samuti ka nimed, mis jäävad alatiseks püsima inimkonna kultuuriajaloo lehekülgedele.

See üksikasjaline nimistu on esimesel pilgul üllatavgi — kui palju üldtuntud kultuurikandjaid on siiski annud semiidi tõug! Võtkem näiteks muusikutest: A. Rubinstein, G. Meyerbeer, F. Mendelsohn-Bartholdy, B. Hubermann, F. Kreisler, M. Elman, E. Kalman j. t. (eks olnud ka hiljutisil klaverikunstnike võistlusil Varsavis ja viiulikunstnike võistlusil Brüsselis suurem osa auhinnasaaajaist juudid?); kirjanikest: H. Heine, A. France (küll ainult vanaema poolt), G. Brandes, L. Feuchtwanger, J. Wassermann, A. Schnitzler, E. Ludwig, M. Proust, A. ja St. Zweig'id j. t.; maalikunstnikest: M. Liebermann, M. Oppenheimer, C. Pissaro j. t.; näitlejaist: S. Bernhardt, E. Bergner, Ch. Chaplin, M. Orska, M. Pallenberg, M. Reinhardt j. t. Peale nende veel terve rida teadlasi: A. Einstein, S. Freud, A. Adler, H. Bergson, I. Metschnikoff j. t.

Eks ole need kõik üldiselt tuntud nimed?

Tulles nüüd küsimuse juure — missugust liiki on õigupoolest juutide andekus, kas nende andekus kannab teatud erikalduvusi või on ta üldise ilmega — on väga huvitav kuulda J. Semperi arvamus (Looming nr. 10 — 1936): „Ludwig, St. Zweig, A. Maurois: pole vist juhus, et kolm Euroopa silmapaistvamat biograafi, teiste elude seletajat on juudi soost. Tundub, et see rass oma silmapaistvama isikuis pakub rohkem tõlgitsejaid kui loojaid, pigem näitlejaid kui näitekirjanikke, pigem soliste kui komponiste.“

Tõepoolest — kui vaadelda lähemalt eespool loeteldud nimesid, siis ei saa jätta andmata õigust J. Semperi väitele. Sest eriti suur on juutide esindajate, just nimelike esindajate arv neil kultuurialadel, mis nõuavad rohkem tõlgitsemisoskust kui loomisjõudu. Nii on juudid annud väga palju nimekaid viiuli- ja klaverikunstnikke, kuid võrdlemisi vähe komponiste, eriti palju ületamatuid näitlejaid ja näitejuhte, kuid ainult üksikuid näitekirjanikke.

Nii võib siis juutide andekuse mää-

ratleda eriliseks sisseelamisvõimeks ja tõlgitsemisoskuseks. Et seda laadi andekus avaldub kõige reljeefsemalt näitekunstis, vaadeldagem lähemalt juutide näitlemistalenti ja selle kujunemist mõjutanud tegureid.

*

Välja minnes nüüd sellest, et juutidel on vaidlematult suuremal määral näitlemisannet kui teistel rahvustel, tekib küsimus, kas see anne on juutidele alati olnud omane, kusjuures vaid ghettomüürid on teatud aegadel olnud selle avaldumist takistamas, või on see põlvest põlve kestnud vastava treeningu ja ümbruskonnale kohandumise tulemuseks?

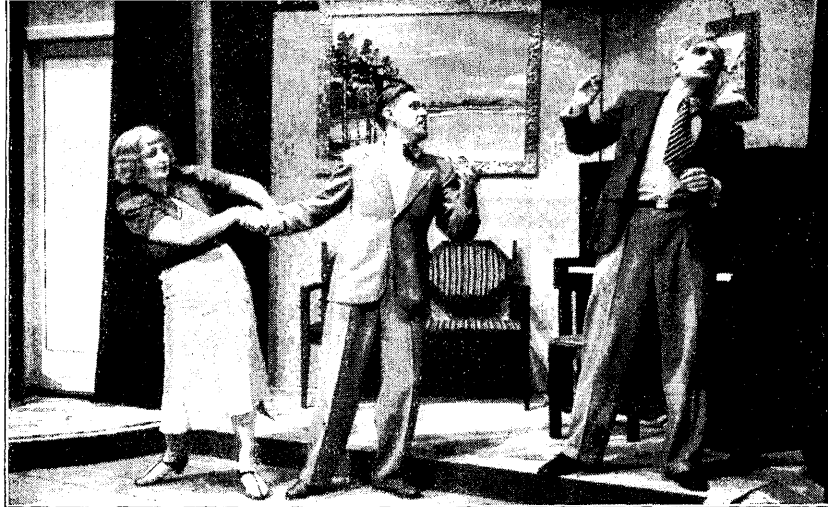
Ajalooliselt on teada, et vanal ajal oli näitekunst juutide juures päris põlguse all. Alles greeklaste mõjutusel hakkas ta esimesi samme astuma. Ent ta jäi ikkagi rohkem labasemat laadi lõbustusvahendiks kui kultuuriteguriks. Nii ei saa oletada, et juutidel oleks juba tol ajal olnud eriti väljaarenenud näitlemisanne. Sest siis pidanuks näitekunst juutide juures tol ajal palju kõrgemal tasemel seisma. Tahes-tahtmata tuleb õigeks pidada juutide näitlemisandc väljaarenemist hilisemal ajal.

Missugused omadused iseloomustavad näitlemistalenti?

H. Rosenthal nimetab nende omadustena tähelepanemisoskust, sisseelamisvõimet ja teesklemisosavust või miimikat („Die schauspielerische Begabung bei den Juden“ — Internationale Zeitschrift für Individualpsychologie Nr. 3 — 1930).

Kui vaadelda juute äsjanimetatud omaduste seisukohalt, siis on vist kõik tähele pannud juutide väga elavat ja mitmekesist näoilmete ja kehaliigutuste mängu.

Kui dr. E. Wexberg selle juutide omaduse kohta kirjutab, et: „Suurendatud miimika tekitab mulje elavast sisemisest osavõtust asja vastu ja võimaldab tunde ülekande abil samasuguse meeleolu luua ka partneri juures, suurendades viimase vastuvõtlikkust kõrgendatud afektiivsuse kaudu. Selle kõige sihiks on teatud rahuline vallutamise. Inimesed, kes, nagu juudid, juba ammust ajast võisid endid avaldada ja maksma panna ainult kavaluse rahuiliste vahenditega ja elastselt põikleva vastupanuga, arvavad endid olevat sunnitud kõik võimalused, ka miimika, ära kasutama viimse piirini“ (Dr. E. Wexberg — „Individualpsychologie“, S. Hürzeli kirjastus, Leipzigis), siis vaatles ta juutide näitlemisannet nii nagu see avaldub, jättes puudutamata selle omaduse tekkimise ja arenemise võimalikud põhjused.

TOOLISTEATER

M. Jotuni naljamäng „MEHE
KULJELUU”

Lavastus - A. Särev, lava-
pildid - H. Tamm, muusi-
kajuht - L. Saul

Pildil: Elli (L. Römmer),
Yrjö (H. Maldre) ja Jussi
(J. Romot)

TOOLISTEATER

M. Jotuni naljamäng „MEHE
KULJELUU”

Lavastus - A. Särev, lava-
pildid - H. Tamm, muusi-
kajuht - L. Saul

Pildil: Amalia (H. Sooper)
ja Tuomas (R. Bauman)

TOOLISTEATER

M. Jotuni naljamäng „MEHE
KULJELUU”

Lavastus - A. Särev, lava-
pildid - H. Tamm, muusi-
kajuht - L. Saul

Pildil: Topias (E. Kivilo) ja
Miina (A. Tamm).

EESTI
DRAAMATEATER

O. Lutsu - A. Särevi dramati-
seering „SUVI”

Lavastus - L. Kalmet, lava-
pildid - P. Randvee

Pildil stseen III v.: Lible,
(R. Tarmo), Kiir (O. Eskola)
Teele (A. Talvi), Toots (J.
Kaljola) ja Tali (P. Ruubel)

EESTI
DRAAMATEATER

O. Lutsu - A. Särevi dramati-
seering „SUVI”

Lavastus - L. Kalmet, lava-
pildid P. Randvee

Pildil tüüpe: Lible (R. Tar-
mo) ja Joosep Toots (J. Kal-
jola)

ENDLA

H. Raudsepa näidend
„LIPUD TORMIS”

Lavastus - E. Lemmiste, lava-
pildid - U. Halla.

Pildil stseen I v.: miiting
piirijaamas.

Kuid H. Rosenthal oma eelpool nimetatud artiklis käsitab juutide näitlemisannet just põhjuslikust vaatevinklist. Ja väga huvitavalt.

Selgitades lähemalt miimika olemust leiab Rosenthal, et miimika alglätteks on teatud bioloogilised refleksid, millede ülesandeks on meelte teravuse suurendamise kaudu inimest hoiatada ümbruskonnast ähvardava hädaohu eest. Nendeks refleksideks on silma, kõrva, hingamise, kompamise, nina ja liigutamise refleksid. Kui need refleksid algul olid vaid hädaohu eest hoiatamiseks, siis hiljem, vastavalt inimese intelligentsi arenemisele, muutusid nad reageerimisiks igasugusele välisele üllatusile. Ja et lõunamaine loodus oma rikkalikuma fauna ja floora tõttu niisuguseid väliseid üllatusi palju suuremal määral serveerib kui põhjamaine loodus, on ka lõunamaalaste, nende hulgas ka juutide, reflektorsed-miimilised avaldused palju rikkalikumad põhjamaalaste omadest.

Ent ainult miimiliste avalduste tekkimise ja arenemise seletamine ei põhjenda veel juutide näitlemisannet. Sest, nagu tähendatud, on kõigil lõunamaalasil hästi välja arenenud miimika, ilma et neil selle juures tarvitseks olla erilist näitlemisannet. Näitlemisanne vajab veel teisi omadusi. Ja nendeks on, nagu eespool juba tähendatud, tähelepanemisoskus, sisseelamismõime ja teesklemisavusus. Kõik need omadused kuuluvad juutide näitlemisande hulka.

Kuid neid omadusi ei saa juutidele omistada päriuslike omadustena. Kuigi Mooses oma seadusis nõudis: „Teie ei tohi võõraid rõhuda, sest kuna teie ise olete Egiptuses rõhumise all olnud, teate, mis võõras tunneb rõhumise all“, siiski see ei anna veel mingit tõendust juutide sisseelamismõime päriuslikkuse kohta. Samuti, kui piiblis on palju näiteid juutide teesklemisavuse kohta, siis tähendab see ainult harilikke sõjakavalusi, mitte mingisugust päriuslikku omadust.

Nii tuleb kõigi eespool loeteldud omaduste väljaarenemist juutide juures otsida hilisemast ajajärgust. Ja selleks ajajärguks on juutide maalt väljasaatmise ja tagakiusamise aeg, n.-n. diaspora ehk, nagu juudid seda ise nimetavad, galuth.

Pärast Jeruusalemma linna hävitamist ja maalt väljaajamist ei kaotanud juudid siiski oma olemasolu erirahvusena. Hoolimata igasuguseist tagakiusamisist ei sulanud juudid teiste rahvaste hulka, vaid säilitasid oma rahvusliku omapärasuse.

Ja seda oma tugevate rahvuslike traditsioonide tõttu. Kuid see kõik nõudis äärmiselt rasket võitlemist. Tervelt kaks tuhat aastat.

Ent selle võitluse kestel ja selle tõttu arenesidki juutidel need omadused välja, mis nüüd neist teevad meie aja suurimad näitlejad.

Kõige enne tähelepanemisoskus. Võitlus olemasolu eest nõudis oma härrasrahva alatist tähelepanemist. Et mitte hävida, oli tarvis tunda mitte ainult oma vastaste jõudu, vaid veel rohkem nende vigu ja nõrkusi. Alati pidi oma vastaseid jälgima. Ja siit areneski erilisel tugev tähelepanemisoskus.

Koos tähelepanemisoskusega arenes ka teesklemisavusus. Ikka ja alati pidi oskama ennast kohandada olukorrale. Vastane tuli alati ületada kavaluse ja teesklemise abil.

Edasi sisseelamismõime. Mis on loomulikum kui see, et rõhutu ja tagakiusatu kadestab oma rõhujaid ning oma fantaasiates asetab enese oma rõhujate seisukohale. Iga ori igatseb olla ise kubjas, peremees. Ja kui niisugune igatsemine kandub tervelt kaks tuhat aastat põlvest põlve, mis ime siis, kui sellest areneb erif tundeline teise inimesse sisseelamise võime.

Sellega on lühidalt selgitatud juutide nende omaduste tekkimine ja arenemine, mis kuuluvad nende näitlemisande juure.

Ent need omadused üksinda ei teinud veel juutidest näitlejaid. Selleks oli tarvis veel teatavaid soodsaid tingimusi. Need tingimused saabusid üldise kultuurilise emantsipeerumisega, mis võimaldas juutidel hakata osa võtma oma härrasrahva kultuurielust. Ja et nad sellest võimalusest ammugi on juba kinni haaranud, tõendab nende juutide arvukas pere, kes tegutsevad kirjanduse, ajakirjanduse, muusika, näitekunsti j. t. aladel.

Kuid eriline koht on ja jääb juutidele näitekunsti. Rambi kaudu on juudid avanenud kõige tänulikum võimalus kompenseerida seda alaväärtusetunnet, mis temale aastasadade jooksul on imbutatud verre. H. Rosenthal ütleb väga tabavalt: „Laval omab juut võimu südamete üle. Ta võib neid oma tahtmise järele hirmutada ja rahustada, alandada ja ülendada, julgustada ja arastada, rõõmustada ja kurvastada. Terve rahvas lamab tema jalge ees. Juut näitlejas teab küll väga hästi, et nad kõik juuti vihkavad. Ent näitlejat peavad nad austama ja armastama. Ka siis, kui nad seda ei tahaks.“

Põhjamaade teatrikongress

Põhjamaade teatrikongress peeti käesoleva aasta kevadel, 18.—22. maini, Stokholmis Rootsi, Norra, Daani ja Soome teatritegelaste osavõtul. Kongress avati Rootsi haridusministri Arthur Engbergi kõnega, mille järele esitati nelja maa esindajate poolt rida ettekandeid, nimelt: Tähtsamad epohhid rootsi näitekunstis arengus (Dr. Oskar Wieselgren, Stokholm). Tänapäeva teater (teatrijuhataja Olov Molander, Stokholm), Riigiteatri publikuorganisatsioon (direktor Gustav Collijn, Stokholm), Daanis sissemaateater (näitleja Peter Nielszen, Kopenhaagen), Rahvateater (direktor Gottfried Palm, Stokholm), Raadioteater (direktor Carl Anders Dymling, Stokholm), Rootsi maateater (teatridirektor Allan Ryding, Billdal), Norra riigiteater (teatrijuhataja Axel Otto Normann, Oslo), Maateatri kohalikke küsimusi (direktor Gösta M. Bergman, Stokholm), Ringiteater (toimetaja Axel Lundgren, Malmö), Teatrihoonete standardiseerimine (arhitekt Ville Tomos, Stokholm), Rootsi näitlejateprobleem (näitejuht Per-Axel Branner, Stokholm), Norra näitlejateprobleem (näitleja Egil Hjorth-Jenssen, Oslo), Daani näitlejateprobleem (filmitsensor Olaf Töns, Kopenhaagen), Direktor ja näitleja (teatridirektor Helge Rungwald, Odensee), Soome näitlejateprobleem (näitleja Jussi Snellman, Helsingi), Näitleja ja ansambel (teatrijuhataja Torsten Hammaren, Göteborg), Esitavate kunstnike õigusekaitse (advokaat Ulf von Konow, Stokholm), Teatritegelane filmis (näitejuht Alf Sjöberg Stok-

holm), Teatrit ja filmi vajatakse mõlemaid (direktor Olaf Andersson, Stokholm), Teatri ja filmi kriis (näitejuht Ragnar Hylltén-Cavallius, Stokholm), Ajalooline vaatekoht (raamatukoguhoidja Dr. Oskar Wieselgren, Stokholm), Teater teelahkmel (Dr. Egill Rostrupp, Kopenhaagen), Mitte kahelda, vaid edasi tungida! (professor K. I. Laurila, Helsingi), Norra teatriküsimus (toimetaja Paul Gjesdahi, Oslo), Uued teed (kirjanik Vilhelm Moberg, Stokholm). Kongressikeelteks olid rootsi, norra ja daani keel.

Viiepäevase töö järele võeti vastu järgnev resolutsioon:

Põhjamaade teatrikongress 18.—22. maini 1937. a. Stokholmis, mis oma nõupidamistel on käsitlenud teatri olukorda mitmel maal, on leidnud, et olukordi mitmes suhtes võib pidada kriisilukorras. Kongress otsustab siiski, et kõigis osavõtvais maades peab peetama teatrit suurte ja tähtsate ülesannetega kultuuriteguriks. Selle käsitluse alusel otsustab kongress:

1. teater Põhjamaadel on õigustatud saama riigivõimu toetust vajalikus ulatuses,

2. omavalitsused peaksid kaasa aitama teatri ülalpidamiseks majandusliku toetusega võimaluste piirides,

3. ka muud ühiskondlikud jõud peaksid pöörama teatritele oma huvi ja teda toetama, ning

4. ainult hea lavakunst võib olla soodustatud teatritegevusega, millel on väärtuslik repertuaar ja kindlasti kunstiline ansambel.

Märkmeid Soomest

Laialdast Eesti-huvi on äratanud soome teatrihuvilises avalikkuses meie ajakirja möödumudkevadine Eesti-Soome sõprusnumber. Selle ilmudes tõi soome ajakirjandus numbri tuumakuse kohta rõhkesti õige ühistavaid sõnumeid ja mitmel puhul on märgitud, et Soomeski peaks lähimal ajal suudetama asutada samadel alustel ilmuv ajakiri, nagu seda on eesti „Teater“.

Asjailmunud soome üldise kultuuriraja-ajakirja „Suomalainen Suomi“ siigisnumbris selle ajakirja toimetaja mag. K. Marjanen käsitleb artiklis „Teater maailmateatris“ soome lavakunsti rahvusvahelisi väljavaateid ja vahekordi. Süngi märgitakse, et „kõige soojendavamalt tähelepanu soo-

me lavakunstile on osutatud vennasmaal Eestis. Sealne suurepärane ajakiri „Teater“, mis ilmselt ületab oma soome kaaslasi, avaldas kevadel erilise sõprusnumbri, milles meie hõimuvendade kirjutused on tähendusrikkalt ergutavad. Rahvusvaheliste sidemete ja seisukohtade huvides peame ka meie esmajoones hoidma ja arendama nimelt Eesti ja Soome teatrite kõige lähemat ja loomulikumat vahekorda. Kui osavõttu metropolide suurtest kunstiparaadidest pidada meie teatritele erakordselt pidutoiduks ja maaisroaks, siis seda (Eesti-Soome) lähimat läbikäimisvõimalust peame hindama kui igapäevast leiba“.

✦

Tampere Töölisteatri direktor Kosti Elo, kes möödunud kevadel nagu sageli veetis oma puhkeaja esimesed nädalad Tallinnas, on annud ajakirjale „Työväen Näyttämötaide“ jutuväitumise, kus parima heatahtlikkusega märgitakse sõbralikke kokkupuutumisi eesti teatritegelastega ja Tallinna teatritega. Artikli juures on toodud intervjueeritava kõrval ka Liina Reimani pilt, kes käesoleval sügisel esines külalisena Tampere Töölisteatri, mängides nimiosa L. Andrejevi „Anfissaas“.

✱

Rahvateatri direktori Eino Salmelaise ja mag. I. Lahti algatusel ilmub Soomes jõuluks „Teatri raamat“, mis tahab haarata väga paljusid teatritele tähtsaid teemasid. Teose sisukavas on ülevaade soome uusimast näitekirjandusest, soome teatri kunstilisest arengust, naabermaade lavakunstist ja pealeselle usutlusi ja ankeete, mis käsitlevad teatri kriitikat, teatri ja kino vahetust, autorite suhtumist lavastustele j. m. Nagu kuuleme, on eesti teatriolude kohta sesse teosesse kirjutusi palutud m. s. V. Mettusel ja H. Pauksonilt.

✱

Pikemat aega on Helsingis olnud aktuaalne uue teatrimaja küsimus, millest on olnud eriti huvitatud Rahvateater, kel oma ja rahuldav teatrimaja üldse puudub. Nüüd kuulub, et Soome valitsuse ringkondades arvatakse kõige õigemaks ehitada uus moodne teatrimaja siiski Rahvusteatrile, kuna Rahvateater saaks endale senise Rahvusteatri maja. See lahendusviis kuulub rahuldavat mõlemad pooli. Rahvusteatri uue maja krunt on ette nähtud linna keskel, parlamendi ja uue postimaja vahel.

Erilise elevusega oodatakse Aino Kallase uusima draama „Hundimõrsja“ esilavastust Helsingi Rahvateatri. Lavastus Eino Jurkkalt, nimiosas Emmi Jurkka. „Hundimõrsja“ tuleb teatavasti ettekandele ka Estonias, nimiosas Erna Villmer.

Näidendile on kirjutatud muusika silmapaistvamaid noori soome heliloojaid Uno Klami.

Leo Soonberg

Autorikaitse Uingu kirjastusel

Artur Adson, „Karun lähed meelöksu“. Komöödia kolmes vaatuses (1. vaat. 2-es järgus). 122 lk.

Tegelasi 9, kusjuures ühtki mänguliselt rasket osa ei ole. Dekoratsioon on võrdlemisi lihtne, ka väikelavadele mitte üle jõu käiv. Probleemiga on autor elust pisut kõrvale hakanud, kuna meil leidub pr. Vunk-Eduste-laadilisi „naistegelinskeid“ üpris vähe. Ka pole tolele naeruvääristatud naistüübile vastukaaliks toodud positiivne naine põrmugi usutav, ning see asjaolu võtab kogu näidendilt teravuse. Positiivse naise peamine väärtus seisab mehe nutumamises, missugune asjaolu müüdugi paljudel ideaaliks ei saa olla. Kuna aga näidend on „naistegelinski“ peaprokuröriks mees, kes ainult kõhulõbudele näib mõtlevat, siis paistab näidend meeste naeruvääristamiseks kirjutatud olevat. Enne Töölisteatri lavale tulekut tekkis selle näidendi ümber kõmu, mille tõttu teda peaaegu kõigis linnades mängiti. Menu tal kusagil kuuldavasti pole olnud.

Artur Adson, „Üks tuvike lendab merele“. Näidend 3 vaatuses. 123 lk.

Uusi näidendeid

Tegelasi tosina ümber. Neist 4—5 kandvamad. Dekoratsioonide suhtes on antud näpunäiteid maalavadele näidendi algul — nii et need raskusi ei valmista. Autor toob lavale kummalise elupõlguri tüübi, milline oma olemuselt on patoloogiliselt erandlik. Vastukaaliks sellele „surmakutsarile“ on seatud rida elujaatavaid tüüpe. Nende kahe vastaspoole mõtete vahetuses seisab kogu näidendi tuum. Kaugjaks on „filosoofia“ siin liialt pinnaline, et ta kõita suudaks. Ülesehituselt on näidend katkendlik. Vaatused omavahel ei eri mingit sidet. Eriti teine vaatus tundub teoses võõrkehana. Draamastuudio lavastuse puhul leidis näidend Tallinnas leige vastuvõtu publiku kui „ülima otsustaja“ poolt. Ka arvustus suhtus teosele eitavalt.

Tõnis Braks, „Punased pilved“. 1905. a. näidend 3 vaat. 91 lk.

9 nimelist tegelast, nendest kahel-kolmel kandvamad osad. Dekoratsioon kõigile vaatusile ühine, nimelt lihtne mõisa teotuba. Teoses on vägagi elavalt käsiteldud 1905. a. sündmusi, nii et reportaažli-

kust küljest midagi pole ette heita. Üksikute tegelaste hingeelu on süiski paiguti vaid pealiskaudselt märgitud, nagu näiteks Kärbi Mäina, kuid sündmustiku elavus katub selle puudujärgi. Rõõmustav on asjaolu, et siin teoses puudub läige idealiseerimine, mis meil ajaloolisi teemasid käsitlevate näidendite juures peaaegu tavaliseks on saanud. Pisut riskantsena tundub võtte kesk kõige tõsisemat silmapilku kurbust naise riuetuses lavale tuua, siin võib publiku naer stseeni üldmeeleolule hädahohtlikuks muutuda.

Juhan Kihulane, „Häda õnnega“. Komöödia 3 vaatuses, 5 pildis. 111 lk.

Tegelasi 11, neist 4 kandvamat. Dekoratsioon kohta on antud juhiseid väikelavadele. Igatahes suuri nõudmisi ei esita. Teos on kerge ajaviite-komöödia, vaba naiivsusest ja liialdusist. Omalaadsete hulgast paistab see teos süiski välja mõne hästijoonistatud tüübi poolest. Väga huvitav on noore tüdrukku Eevi kaju — talle tüüsti väärilise partneri saame Leost. Ka kõrvalkujud on oskuslikult antud. Tegelaeste kõne on hästi individualiseeritud ja sisaldab ohtralt koomilist elementi. Teose puuduseks on pinevuse vähesus, sest Eevi valitseb liig suveräänselt olukorda.

Juhan Laanjärv, „Kassinurme kodusõda“. Näidend 4 vaat. 118 lk.

Tegelasi 11, neist kaalukamaid 4—5. Dekoratsioon kõigile vaatusile ühine — talutuba. Seegi näidend kuulub ajaviite-komöödiade liiki, ainult siin omab asi palju jantlikuma ilme kui eelmises näidendis. Kujusid ja olukordi on paiguti liialdatud. Nii näiteks too usurpaator Kristiine. Hakkaajaid eitesid ju on, kuid kas nii hakkaajaid! Liialdus on kahtlemata spiritistliku seansi stseen, ka Juhanu voodissekihutamine viimses vaatuses ei lase end hästi uskuda. Kuid ometi need paksud värvid ei mõju segavalt.

E(vald) Tammlaan, „Valge legendik“. Draama 4 vaatuses, 6 pildis. 145 lk.

Nimelisi tegelasi 9, kellest vaid neljal on suuremad osad. Dekoratsioon raskevõitu, kuid väikelavade tarvis antud dekoratsiooni juhise abil süiski ülesaamatuid raskusi ei tekita. Eriti kiiduväärt on raamatu lõpus leiduv mängujuhis väikelavadele, millest maategelastele on suur kasu. Teos omalaadsetelt on huvitav ja pinevusrikas. Pinge on saavutatud sellega, et vastastikkude asetatud verivaenelased kutse tõttu — ühel pool salapäiritusevedajad, tei-

KANNNEL

H. Raudsepa näidend „LIPUD TORMIS“

Lavastus — E. Pärnmäe, lavapildid — A. Lepik
Pildid ülal: stseen poigutlema kabinetis, all: Nekudasov ja Vikernömm (E. Pärnmäe)

sel pool piirivalve. Tüübid on antud lihtsast ja selgelt. Psühholoogilisi komistusi ei ole. Keel on elav ja uudne. Kõrvaltüübid huvitavad. Näidendil oli Töölis-teatris suur menu. Arvustus kiitmisel üksmeelne.

Mart Tamm, „Soovin tutvust“. Näidend 3 vaatuses. 92 lk.

Tegelasi 11, nendest väljapaistvamaid 4—5. Lavaseadeldis lihtne: kõiges kolmes vaatuses taluõu. Näidend ei evi kirjanuslikke väärtusi, kuna siin inimeste hingelul puudub oma sisemine loogika, mida asendab vaid autori tahe. Üsna palju naiivsusi on selles teoses. Kuid siin on ohtralt magusat romantikat ja see võib tükki naiivsemale publikule vastuvõetavaks teha. Karjapoisist kuningaks, sulasest pärisperemeheks — see on kogu meie rahva nooruse unistus — ning kui sulane polegi sulane, vaid üliõpilane... Ja kui lõpuks kurjus karistada saab ning voorus võidab — ma usun, sel tükil on menu.

U. Ukukivi, „Uudismaa“. Näidend 3 vaatuses. 91 lk.

Tegelasi 9. Dekoratsioon igas vaatuses erinev ning üldiselt küllaltki nõudlik. Teos on kirjutatud pingega, süžee pole halb. Tegevust kisub pisut laiali Joonase ja Ilse lugu, ent siiski see kõrvalepisood on rahuldavalt peamotiiviga liidetud. Kujud on joonistatud enam-vähem usutavalt. Kuid ometi näidend püsivamat muljet ei jätta.

Eduard Visnapuu, „Jakob heitleb“. Näidend 3 vaatuses. 123 lk.

Tegelasi 10, neist kandvamaid rolle vaid paaril-kolmel. Dekoratsioon on lihtne, kujutades kõigis vaatusis taluõue. Tüüpidest on eriti huvitav laiskvorst Jakob. Ent mitte ükski seepärast, et ta ainult tööd põlgaks — Jakob räägib üpris huvitavalt. Näidendi suurimaid voorusi on ta keel. Autor on siin välja toonud meie rahvale nii omase piltliku, kaudse kõne. Algul sa hästi ei taipagi, et mis siin õieti öelda tahetakse, sest kõik ütlemised sünnivad mõistu. Näisugune kõne on eriti omane Lõuna-Eesti vanema põlve maameestele. Kuid autor on isegi mõningaid rahvapäraseid ütlushi konstrukteerinud ning, peab tunnistama, vägagi õnnestunud. Ainult paiguti tundub nagu ülepaakumist. Teos on

rikas välise tegevuse poolest, eriti teises ja kolmandas vaatuses. Pisut ootamatuna tuleb Jakobi ümberpöörmine ja see ongi ainuke näidendi manko psühholoogia seisukohalt.

Rudolf Sirge, „Must suvi“. Näidend 3 vaatuses, 9 pildis, samanimelise romaani ainetikul saksa okupatsiooni ajast. 152 lk.

Tegelasi kümmekond, nendest 5—6 kaaluvamat. Dekoratsioon vahelduv, kuid väikelavadele mitte ülesaamatuid raskusi tekitab. Olusid autor kujutab õieti, kuigi ehk paiguti värvil pisut paksum peale on tõmmatud. Nii too kuri metsavaht Saimin (lätlane!) on allakeriisutatult õel, sellasena kindlasti juba väga erijuhtum ja raskelt usutav. Paberlikuks jääb ka paruni kuju, kelle individualiseerimise kallal autor katsetki pole teinud. Seetõttu jätab ta mulje, nagu polekski tegemist inimesega, vaid omaaegse K. A. Hindryg karikatuuriga mõisnikest. Lõpuks ülejäänudki kujud on psühholoogiliselt ebahuvitavad. Selle tasub aga sündmustiku kriminaalromaanilik põnevus.

A. Tamm, „Tuulispäev“. Näidend viies pildis. 96 lkk.

Tegelasi 13, kusjuures vaid neli raskeimat rolli, kuid mänguliselt süsiki üpris lihtsad. Neli eridekoratsiooni, kuid need on lihtsad, raskusi ei tohiks valmistada. Näidendi sisuks on tavaline ärakadunud poja lugu, mis hästi lõpeb. Siingi paha poeg tuleb mõneaastase eksirännaku järele koju, leides eest tapetud nuumvasika. Autor on hürda südamega, ta ei lase ühelgi tegelasel kuigi palju kannatada — nii saab sellest tõsiseainelisest näidendist võrdlemisi mugav ja kena lugu. Inimeste psühholoogiline joonistus on pinnaline, näidendi intriigi lodev (õieti intriigi polegi!). Näidendis on üksikuid stseene ja repliike, mis autorilt tulevikus rohkem lubavad loota.

Eesti Haridusliidu kirjastusel

Hella Vuolijoki, „Põlev maa“. Näidend 3 vaat. Soome keelest N. Murrik. 115 lk.

Tegelasi üle paarikümne, kusjuures kandvamaid rolle 4—5. Näiteseinad lihtsad. Teos käsitleb ühe naise ümbersünnimist väikekodanlikust kodukanast ühiskonna hädasid mõistvaks inimeseks. Tõuke ümbersünnimiseks annavad 1905. a. sündmused, millised ta mehe oma keerisesse kisuvad. Näidend on psühholoogiliselt kui ka loogiliselt hästi üles ehitatud, kuid üldiselt kuivavõitu. Esineb ka ohtrasti Vuo-

lijoele omast magusat ilukõnet. Töölis-teatri lavastuse puhul suhtus arvustus tükile külmalt.

Agnes Taar, „Naine tulika hjumärgiga“. Näidend 5 vaatuses. 140 lk.

Tegelasi 10 ümber, dekoratsioon lihtne. Teos pole autoril just õnnestunud. Üksikute vaatuste vahed on pikad, terve näidendi sündmustik vältab 21 aastat. Paiguti jääb mulje, et see pärisdraama sünnib just vaatuste vaheajal. Nii näeme kol-

mandas vaatuses peategelast naist abielus olevat, ent kuidas ja läbi missuguste hingeliste võitluste ta selleni jõudis, jääb meile teadmata. Nii pika näidendi vältuse tõttu on sündmustik koost kistud, puudub kontsentratsioon. Ka mänguliselt ei paku üksikud kujud kuigi palju. Hingeelu kujutuse pealiskaudsus jätab mõnegi asja pisut selguseks — kuidas senised kogemused maalavadel on näidanud, et seda suureks puuduseks ei loetagi, kuna Taari ohtrasti on mängitud.

Eduard Nukk, „Südamed tuleles“. Näidend 3 vaatuses vabadusvõitluse aineil. 79 lhk.

Tegelasi sel näidendil on ainult viis ning dekoratsioonitki on ta imelihtne. Kõik kolm vaatust mängib sepikojas. Teos on autori poolt mõeldud Vabaduspäeval või Võidupühal mängimiseks. Nukk on püüdnud selle näidendiga „ühiskondlikku tellimist“ täita. Ainelt tal see ju õnnestunud ongi, kuid käsitlus on siiski algeline. On tehtud päris ohtralt üsnaid sõnu, kuid tõsioludega pole arvestatud. Nii saame kaunis uskumatu loo. Aga võib olla, kui seda asja hästi näivile publikule suure bravuuriga ette kanda, et ta siis ehk mõjujgi avaldab. Ent kindel saab olla vaid ühes: see mõju pole siis küll sugugi kunstiline!

Enn Vaigur, „Vallaslaps“. Näidend 4 vaatuses. 127 lhk.

Kümnekonnast tegelasest on vaid pooltel enam-vähem kandvad osad. Dekoratsiooni kolk vahetust on vähematele lavadele raskusisünnitavad. Noor autor on püüdnud selles teoses elu tõsist palet haarata. Kuid ta on oma võimed pisut üle hinnanud. Tema senised rahvatükid „Kraavihallid“ ja „Potilill“ kui olusid kujutavad, olid üsna talutavad asjad, eriti

esimene. Ka „Vallaslapses“ on puhtžanripildid võrdlemisi õnnestunud, kuid kus asi läheb draamaks, seal puudub vajaline sügavus. Autoril pole aine läbi tuntud ning seepärast ei tõmba ta ka lugejat kaasa elama. Ometi leidub sisus nii mõnigi kena stseen.

Maarda Lepp-Utuste, „Kosjamäng“. Rahvuskommete näidend. 53 lhk.

Kosjamängul on vaid etnograafiline tähtsus. Lavaliselt ta suurt ei paku. Autor nähtavasti on püüdnud meie rahvalaule ja -tantsu ühise tegevustikuga siduda, et anda pilti ärkamisaegseist rahva meelelahutuse viisidest. Laululisi ja tantsulisi elemente on kuhjatud ohtrasti, ja nii saame etnograafilise opereti! Mängulist elementi on teoses armetult vähe, seetõttu tegelased jäävad vaid skeemideks. Ega see veel kujule liha ja verd anna, kui neile teatavad tunnussõnad suhu panema. (Autor nimelt soovitab „osalisi täiendada“ sellega, et „neile anda järgmisi sõnu: ühele: „Muidugi! muidugi!“, teisele: „Seda ma arvasin!“, kolmandale: „Jajah!“, neljandale: „Eks ta ole!“ jne.“)

Heino Anto, „Võõra võimu all“. Näidend kolmes vaatuses saksa okupatsiooni päevilt. 116 lhk.

Tegelasi kümme, kandvamad osad kahel, kolmel. Dekoratsioon kõigis vaatustes sama — tuba. Kergesisuline, kiiretempoline asi, kus okupatsioonijastu raskused õieti käsitamist ei leia. Rohkem rõhku on pandud üksikute tegelaste hingeelu kujutamisele, kuid süngi pole sügavustesse laskutud. Näidendi suurimaks vooreseks on sündmustiku põnevus ja kiire tempo — tegevuse tegelik kestvus võrdub näidendi kestvusega. Anna osa pakub näitlejale küllaltki tänuväärse mänguvõimalusi.

Eesti Kirjanike Liidu kirjastusel

Eesti Kirjanikkude Liidu kirjastusel ilmunud: H. Raudsepp, „Lipud tormis“. Näidend 3 vaatuses, 7 pildis. 102 lhk.

Tegelasi on sel näidendil paarikümne ümber. Dekoratsioonid raskevõitu. Maalavadel temaga just palju pole peale hakata. Teos käsitab 1917. aasta sündmusi. Kuna autor on püüdnud valgustada ajastut võimalikult mitmekülgselt, siis tundub tegevustikus laiavalgumist. Näidendi kolmandas pildis läheb asi väikest viisi

melodraamaks, kuid see on peaaegu alati nii, kui patriootilised noodid peale tõmmata. Draama ise algab teise vaatusega, naiste mängu tulekuga. Esiplaanil pisib aga ikkagi ajastu. Isikudraamale suurema aktsendi asetamisega oleks saabunud midagi „Tuulte pöörises“-taolist, kuna Viikernõmmes ja Sonnise on Kaarli ja Jaani eod tunda. Teos sai Estonia näidendite võistlusel teise auhinna. Lavastusel erilist menu ei olnud.

Teatrite töomailt

ESTONIA

Üle mõne aja on „Estonia“ draamatrupil tänavu oktoobris jälle võimalus esitada Hugo Raudsepa poliitikaainelist kaasajakomöödiat, millisena lähemast minevikust mäletame juba ajalooliseks muutuvat, ent prohvetlikku „Salongis ja kongis“. Nüüdne „Mees, kelle käes on trumbid“ mängib tervenisti salongis ilma kongitüüpidega — kui mitte arvestada, et näidendi üht peamist tegelast, Manivald Sinisalu (endist Magnus Sinisoffi!), ähvardab kongi dokumenteeritud sidemete pärast vapside-riigipöörajatega. Ta on parajasti pretendeerimas „kodanliku üksmeele ministri“ toelile, kui teda tahab paljastada ta vana võistleja armastusalal ning provintsiestest Hubert Lehmus. See ongi „mees trumpidega“. Lehmusest ei saa aga tegutsejat! Kui Sinisalu on omajagu naeruväärne oma alalise kaasarõhumises järjekordsete tänapäevalitsetega, siis Lehmus jälle naeruvääristub oma viljatus passiivsuses. See ongi Raudsepa uue komöödia poliitilise pilke mõte; siiski tundub, et autor eelistab vitaalselt „tuulelippu“ jõuetule kõrvaltvaatajale, n. n. boheemlikule tüübile.

„Mees, kelle käes on trumbid“ tuleb esietendusele 17. oktoobril.

Operi alal käib töö praegu Bedrich Smetana „Müüdnud mõrsjaga“ — tšehhi riigiooperi režissööri Ferdinand Pujmani ja dirigendi Raimund Kulli juhatusel. Tantsud seab Gerd Neggo. Esietendus 21. oktoobril, mis on mõeldud ühtlasi Raimund Kulli 25-aastase teatritegevuse juubeli etenduseks.

On kavatsus sel hooajal anda Puccini „Tosca“ uues lavastuses. Cavaradossi osa täidaks Eedo Karrisoo, Scarpia oma Vootele Veikat ja vahest Karl Grüner; nimi-ossa jääks endiselt Torokoff-Tiedeberg. Samuti on kavatsusel uuesti lavastada Gounod' „Romeo ja Julia“ balletiga.

Operetitruup valmistab praegu ette Imre Kalmani „Sügisma-nöövrit“, mis on ette nähtud teiseks käesoleval hooajapoolel lavale tulevaks operetiks.

VANEMUINE

Teatavasti tuli Vanemuise teatril praeguse teatrihoone ümberehitamise tõttu alustada hooaega Saksa teatri ruumes ning kõigiti takistatud tingimustes. Hooaeg võidi avada alles 21. septembril Mälk-Särevi dramatiseringuga „Öitsev meri“, peanäitejuht K. Aluoja lavastusel, A. Lepiku dekoratsioonidega. Sellele esietendusele järgnes nädal hiljem Janno-Särevi „Metsmehe“ esietendus 30. septembril A. Meringi näitejuhtimisel. Lavapildid R. Sepalt. Praegu on harjutusel L. Fodori „Küpsustunnistus“ ja V. Verner'i „Inimesed jääl“. Muusikalavastustest Ch. Gounod' ooper „Faust“ ja Oskar Straussi operett „Viimne valss“. Kõik ülaltähendatud lavastused pidid valmima esietenduseks veel käesoleval kuul, kuid kuna „Fausti“ orkestri-materjali kättesaamisega tuli ootamatuid raskusi, osutus „Fausti“ edasilükkamine paratamatuks. Teised ülaltähendatud lavastused valmivad tähtajaks — seega kõik oktoobris.

Saksa teatri ruumides on kõik etendused eesti publiku poolt alati leidnud kasinat külastamist, ja see suhtumine on jäänud püsima ka käesoleval hooajal, sellest hoolimata, et paralleelseid etendusi pole korraldatud. Vanemuise kontsertsaali avamisega võib see arv veelgi tagasi minna. See omakorda võib tekitada seisukorra, et senini järjekindel tulude ja vaatlejate arvu tõus käesoleval hooajal toob paratamatu tagasimineku. Võimalik, et teatrikülüstamise vähenemise üheks põhjuseks on veel laiemate hulkade huvi ehitatava teatrihoone vastu ning asutakse juba aegsasti äraootavale seisukohale.

Vanemuise endise teatrisaali — nüüdse uue kontsertsaali — avamine toimub loodetavasti 31. oktoobril s. a.

EESTI DRAAMATEATER

Käesolev hooaeg algas Tallinnas A. Dumas' (noorema) draamaga „Daam kameeliatega“, mida etendati enne sellega ringreisule minekut kaks korda. Rohkearvuline publik võttis draama soojalt vastu, kuigi pealinna arvustus nii tükile kui ka mängule suhtus vaenuliselt. Suure menu aga saavutas draama ringreisul, kus seda

laiaropalise piirkonnas mängiti 20 korda, sealhulgas Rakvere, Narva, Valga, Petseri, Võru ja Tartu linnades. Kõikjal olid saalid rahvast niivõrd puupüsti täis, et tuli ette minestamisi. Kuna ringreis toimus peosa etendaja Li Lasneri kutselise lavategevuse 15 a. juubeli tähe all, siis annetati juubilarile väärtuslikke kingitusi ja sisukaid ümbrikke. Oktoobri teisel poolel läheb sama tükk veel kord ringreisule kitsaropalise raudtee piirkonda, kus seda etendatakse 13 kohas. Ka see ringreis toimub Lasneri juubeli tähe all. Tallinnas toimub Lasneri juubeli etendus „Daam kameeliatega“ püha-päeval, 10. oktoobril.

Päev varem, 9. oktoobril, tuli esietendusele teatri tänavune, järjekordselt teine, tükk O. Lutsu „Suvi“ A. Särevi dramatiseringus ja L. Kalmeti lavastuses. Proovidel on selle tükkiga taotletud kooskõlastatud ansamblimängu ning rõhutatud realistlikku lihtsust ja tõepärasust.

Oktoobri algul algavad ka proovid Hugo Raudsepa värskel komöödiaga „Mees, kelle käes on trumbid“. Lavastajana teotseb siin E. Türk. Komöödia töötab tulla menukas, kuna see kannab endas peagu kõiki H. Raudsepa seniseid vourusi: vaikust, ajakohasust ja elulähedust, kuigi teatavas följetonistlikus laadis. Esialgu see tükk Tallinnas etendusele ei tule, kuna sellega kohe peale valmimist minnakse ringreisule.

Paralleelselt peateatriga teotsev noorsooteater töötab praegu „Aladini imelambi“ 2-se osa kallal, mis tuleb esietendusele oktoobrikuu teisel poolel. Lavastab E. Nerep.

Nukuetendusi andis teater kaks, kord Tallinnas ja teine Tartus. Kavas: A. Labuse „Pauka“, A. Piirikivi „Viisk, põis ja õlekõrs“ ning „Tsirkus“. Sama kava kavatatakse oktoobri jooksul korrata Tallinnas veel paar korda. Ühes ringreisuetendustega oleksid need 35. ja 36. etendus.

TOOLISTEATER

Hooaja algus Töölisteatris on olnud üle ootuste menukas. Hoolimata ilusatest ilmadest on nii uued lavastused kui ka möödunud hooegade lavastuste kordamisestendused leidnud rohkelt külastamist. Etenduste keskmine tulu ületab juba tublisti eelarves ettenähtud keskmise kassatulu. Eriti suure poolehoiu osaliseks on saanud Jakobson-Särevi „Metsalise rada“.

Kolmanda lavastusena jõudis publiku ette 7. oktoobril soome tuntud naiskirjaniku Maria Jotuni naljamäng „Mehe küljeluu“, mis tiiseda karakterkomöödiana 23 aasta jooksul on Soome lavadel olnud mängitavaimaks ja menukaimaks tükiks. M. Jotuni on Soome kaasaja kirjandusliku realismi silmapaistvaid esindajaid, kes Eestiski on tuntud ja tunnustatud (peamiselt jutustuse „Argielu“ kaudu). „Mehe küljeluu“ on ainekäsitlusele ja tüüpide kujunduselt vääriline seisma kõrvuti A. Kivi „Nõmme kingseppadega“, millega teosel ongi mõningaid kokkupuutekohti. „Mehe küljeluu“ arvustatakse teravalt ja humoorikalt Soome „kultuurilise“ maarahva vulgaarset materialismi, mis esile tungib kõigis eluavaldusis. Komöödia lavastajaks on Andres Särev.

Oktoobri lõpul tuleb esietendusele kauaoodatud „Kolmekrossi ooper“, mis meie publikule on juba tuttav Estonia ja Vanemuise lavastuste kaudu. See inglase John Gay teksti järgi Bert Brechti ja Ammeri poolt põhjalikult ümbertöötatud ja Kurt Weill'i poolt muusikaga varustatud teos on omapäraseimaid ja veetlevaimaid viimase aja lavakirjanduses. Londoni Soho aguli viletsusest ja virtuosooslikust kuritegevusest ning reipast vitaalsusest on kirjutatud palju teoseid, kuid ükski neist ei ole suutnud selle kerjuste ja roimarite maailma omapärast elusuhtumist tuua esile nii kirkalt, südamlilikult ja huumorirohkelt, nii mimlikult mõistetavalt kui seda teevad „Kolmekrossi ooperi“ autorid. Koos K. Weill'i kauni ja värvikalt iseloomustava muusikaga on „Kolmekrossi ooperi“ lavastusest oodata huvitavat ja menukat kunstisaavutust. Näidendi lavastab Priit Põldroos.

Hooaja viiendaks lavastuseks on ette nähtud tšehhi kirjanike nooremasse sugupõlve kuuluva Vilém Werneri komöödia „Inimesed jää“, mille proovid algavad A. Särevi juhatusel kohe pärast „Mehe küljeluu“ esietendust. „Inimesed jää“ on küll kirjutatud komöödiana, kuid see käsitleb ometi väga tõsist ja suurt probleemi — kaasaja noorpõlve elusuhtumist ja ühiskondlikku seisundit. Aine ja ideoloogia poolest on „Inimestel jää“ üllatavalt palju kokkupuutepunkte soomlase Mika Valtari meilgi tuntud ja Soomes palju laineid löönud komöödiaga „Distiplineerimatu sugupõlv“, kuid V. Werner on suutnud kaasaja noorpõlve traagikat haarata palju sügavamalt ja sisu-

ESTONIA

J. Rõõmusaare ja P. Ardna
operett „TATRA TÜDRUK”

Lavastus - A. Lüüdik, muu-
sikajuht - V. Nerep, deko-
ratsioonid - A. Vahtram,
tantsud - A. Talvik

Pildil stseen öölokaalis

UGALA

M. Valtari näidend „DIST-
SIPLIINITU SUGUPÖLV”

Näitejuht - K. Söödor, lava-
pildid - A. Möldroo.

Pildil: Marja (M. Raik) Lõpö
(P. Kukk), Koli (J. Ots), Husu
(A. Viir), Jopi (L. Vohu),
Pelle (A. Ots), Varavaara
(K. Söödor) ja pr. Varavaara
(S. Tamm)

UGALA

M. Valtari näidend „DIST-
SIPLIINITU SUGUPÖLV”

Näitejuht - K. Söödor, lava-
pildid - A. Möldroo.

Pildil: Prof. Varavaara (K.
Söödor) ja Marja (M. Raik)

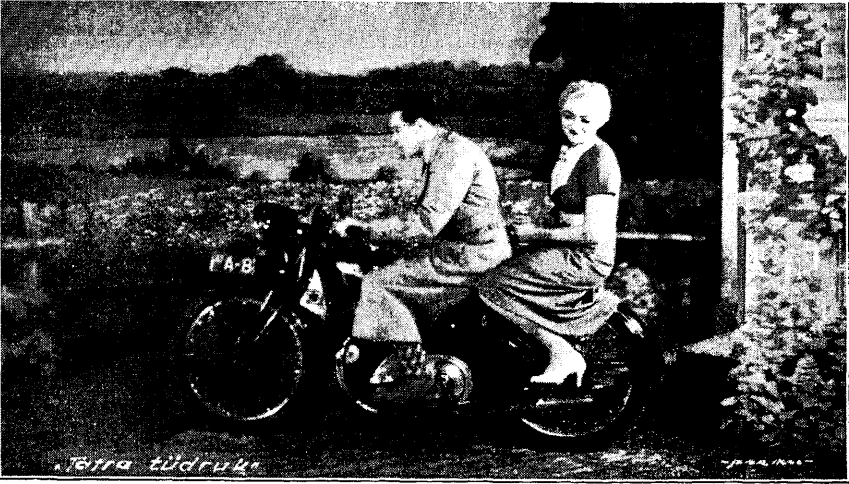

ESTONIA

J. Rõõmusaare ja P. Ardna
operett „TATRA TÜDRUK“

Lavastus - A. Lüüdik, muu-
sikajuht - V. Nerep, deko-
ratsioonid - A. Vahtram,
tantsud - A. Talvik

Pildil: Ain (H. Kaasik) ja
Eva (G. Murre)

NARVA TEATER

H. Raudsepa näidend
„LIPUD TORMIS“

Näitejuht - A. Berger, lava-
pildid - V. Peil

Pildil stseen II v. 2. p.: Liina
(A. Uilm) ja Vikernõmm
(R. Rand)

KANNEL

J. Kihulase komöödia
„HÄDA ÕNNEGA“

Lavastus - E. Pärgmäe, lava-
pildid - A. Lepik

Pildil: Leo ja Eevi

kamalt kui M. Valtari ning teos ise on kirjutatud sellase hooga ja südamlikkusega, sellase selgusega ja veenvusega, et see kuulub õigusega parima hulka maailma viimaste aastate lavakirjanduses.

Hooaja kuuenda lavastuse kohta pole veel lõppotsust tehtud, kuid kaalumisel on muuseas H. Ibseni „Rahva vaenlane“.

ENDLA

Endla teater avas hooaja 19. septembril k. a. Hugo Raudsepa näidendiga „Lipud tormis“. Vastuvõtt viimse võimaluseni väljamüüdnud majalt oli väga soe. See oli ühtlasi õnnestunud debüüdiks kolmele Endla uuele lavajõule — Erna Korjusele, Aleksander Mältonile ja Asta Villmannile, kuna nad said arvustuselt kui ka publikult (aplauudid mängu sisse) üsna soodsa vastuvõtu osaliseks. Paistab, et Endlal on olnud õnnelik käsi oma trupi täiendamisel.

Teiseks esietenduseks käesoleval hooajal oli E. O'Neill'i komöödia „Oi noorus!“ 29. sept. k. a. E. Lemmiste lavastusel. Õigupoolest ei saakski seda nimetada esietenduseks, kuna maakonnas mängiti „Oi noorust!“ juba varem paaril korral.

Käesoleva aasta sügisel jätkas Endla teater veelgi intensiivsemalt maakonna külastamist, andes etendusi ka paaris niisuguses kohas, kus seda varem tehtud ei ole. Teatril on töökavas veel mitme uue koha sissetötamine.

Praegu on proovid käimas M. Böttcheri komöödiaga „Mürts tagamajas“. See on saksa päritoluga komöödia. Berliinis läks see paar aastat järjest väga suure eduga. Tüki lavastab V. Laason.

UGALA

Ugala teater algas käesolevat hooaega kõigiti optimistlikus meeleolus. Sõnalavastus oli võitnud endale kindla positsiooni nii linnas kui ka maal ning jäi ainult jätkata ja süvendada eelmise aasta tõekspidamisi, kunstiliselt ikka enam küpsedes, kaasa tõmmates veel laiemaid hulki ja kasvatades üha suurema arvulist teatripublikut oma kodulinna.

Kuid avaaetenduse eel tabas Ugalat ebameeldiv üllatus: järelevaatusel leiti, et Ugala ruumid ei vasta ruumide nõudeile, kus korraldatakse avalikke ettekandeid, ja külastajate arvu vähendati 520 isikust 240-ni, mis vastab teatrikülastajate aastasele keskmisele.

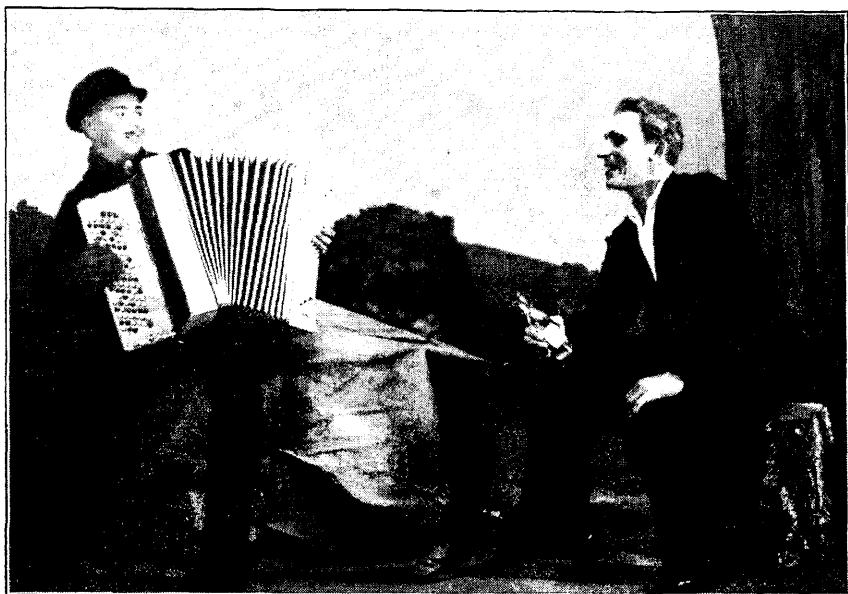
Teatri tulud linnaetendusilt oleksid küllaldased, kui iga etenduse külastajate arv oleks 240, kuid kogemused näitavad, et teatri külastamine on hooaja mõnel perioodil väga vaikne, teatud kuudel aga äärmiselt elav. Kui ühel etendusel külastajate arv piirdus 150-ga, siis mõnel järgmisel ulatus see 300-ni. Praegusel juhul, s. o. 240 külastaja juures, on keskmise külastajate arvu ja seega ühtlasi tulude langus paratamatu.

Käesolevaks hooajaks ühtlustati Ugalas tegelaste palgad vastavalt Näitl. Liidu poolt ülesseatud normidele, mille tõttu palga kogusumma suurenes Kr. 3000.— võrra. Kõike eeltoodut arvesse võttes loodab teatrivalitsus erakordsete pingutuste abil siiski teatri hoida elujõulise, kuni uue teatrimaja valmimiseni, millal avaneb võimalus teatrielu juhtida loomulikesse raamesse.

Käesoleva, 1937/38. a., hooaja avaaetendusena toimus 28. aug. A. Kitzbergi draama „Tuulte pöörises“ esietendus, mida arvustus luges kunstiliselt kõigiti õnnestunuks. Teise lavastusena toodi 22. sept. lavale soomlase M. Valtari tõsine komöödia „Distsiplineerimata sugupõlv“, mis seega sai esiklavastuse Eestis.

Tegelikult alati etenduste andmisega juba augustikuus, külastades peaaegselt maakonda läbilõõnuimate näidenditega läinud hooaja repertuaarist, 23.—29. sept. s. a. toimus ringreis M. Valtari „Distsiplineerimata sugupõlvega“ kitsarööpalise piirkonnas, Viljandi-, Järva- ja Harjumaa raames, nagu see teatritevahelisel külastamisalade jaotamisel Ugalale määrati. Koha peal avaldati arvamist, et ka teatriharrastajail peaks olema sõna kaasa rääkida külastajate teatrite ja külastuskordade suhtes, muuseas lubati samme astuda loa saamiseks ka Ugala külastuskordade arvu suurendamiseks.

Kuni 1. okt. on Ugala käesoleval hooajal annud 27 etendust, neist 11 Viljandis ja 16 väljaspool. Ettevalmistusel on H. Vernon'i ja G. Owen'i „Mister Wu“ ning Kihulase „Häda õnnega“, neist on esimese esietendus 20. oktoobril.

KURESSAARE TEATER

A. H. Tammsaare — A. Särevi dramatiseering „KÕRBOJA PEREMEES“. Lavastus - R. Kuljus
Pildil II v. I pilt: Lõugu Kusti (M. Lepik) ja Katka Viiltu (H. Maripuu)

KANNEL

Võru teater Kannel pidi tänavusügisese hooaja avama mitmeti rasketes tingimustes. Ühelt poolt põhjustas seda mullu suure raginaga asutatud ja endale tegevust mitte leidnud n.-n. teatri-nõukogu kärarikas lagunemine, kuna ta sattus vastollu Kandle seltsi kui ka teatriga, nähes oma eesmärki vaid teatri senise juhi kõrvaleheitmisel ning näite- ja majandusjuhi kohuste ühendamisest teatud isikute huvides.

Hoolimata sellest läheb teatri tegevus hoogsalt. Teatri kunstilise ja üldjuhi, näitejuht Eero Pärgmäe, tegelaskonna ning seltsi vahekorrad on loomulikud ja kõiki tiivustab ühine siht — Võru linna ja maakonna ainukese teatri igakülgne arendamine.

Et Kandle teater maakonnas on saanud tarviliseks ja hinnatavaks, seda näitab etenduste arvuline kasv ja täidetud rahva- ja seltsimajad. Sageli on kutseid maa keskustest mõne menukama näidendiga esinemiseks rohkem kui neid suudetakse rahuldada. Repertuaari valikul on teater arvestanud ka maa mentaliteeti. Suurematesse seltsimajadesse viiakse küllakostina Hugo Raudsepa „Lipud tormis“, mille esiendustus oli hiljuti.

„Lipud tormis“, mis oli ametlikuks hooaja avatükiks, leidis Eero Pärgmäe lavastusel sooja vastuvõtu, kuna lavastaja oli rõhutanud näidendi seesmiste väärtuste esiletõstmist üksikute tegelaste valitseva mängu asemel. Näidendi lavastus sellasena tundus küllaldaselt uudse hõnguna.

Uudistükkidest suudeti septembris veel lavale tuua Joh. Kihulase komöödia „H ä d a õ n n e g a“, mis linnas erilist poolehoidu ei leidnud. Seda elavam oli aga vastuvõtt maal.

KURESSAARE TEATER

Kuressaare Teater avas hooaja 18. sept. k. a. A. H. Tammsaare — A. Särevi dramatiseeringuga „Kõrboja peremees“. „Kõrboja peremehega“ andis teater sisuka ja märkimisväärse lavastuse hooaja avatükina. Oli tehtud tõsiselt tööd ja püütud rõhutada teoses esinevat võitluspinget.

Ühes hooaja avamisega asus teater „Kõrboja peremehega“ ka võõrusetenduste andmisele maaseltsides. Senised etendused maal on läinud tulvil saalide ees.

Teise lavastusena tuleb esietendusele 9. okt. s. a. O. Lutsu lustmäng „P a u n - v e r e“ ja selle järele Pagnoli „K a u g e d r a n n a d“, millega juba eeltööd on käimas. Järjekorda ootavad muusikalavastus „Mariza“ ja noorsoole O. Lutsu „Kevade“.

Loetut — nähtut — kuuldut

○mal ajal Liina Reiman ja Eduard Türk mängisid peaosi Sophokles-Hofmannsthal'i „Kuningas Ödipuses“, kuma lavastajaks oli Paul Sepp. Ja veidi hiljem jällegi Liina Reiman ja Eduard Türk mängisid peaosi Shakespeare'i „Macbethis“, ning jällegi oli lavastajaks Paul Sepp. See on aga ka kõile, mis sel kahel teosel on olnud ühist meie teatrilus.

Parisis möödunud suvel Théâtre Antoine läks kaugeemale, andes „Macbethi“ ja „Kuningas Ödipuse“ ühe õhtu kavana. „Macbeth“ oli François Thomassini poolt „vabalt adapteeritud“ ja „Kuningas Ödipus“ ei olnud enam Sophoklese ega Hofmannsthal'i, vaid Jean Cocteau oma, sama Cocteau oma, kes enne vanahärra Sophoklese „Antigonest“ oli teinud traagilise jandi.

Agaga pühendame oma tähelepanu kõigepealt „Macbethile“. Näitejuht Julien Bertheau oli kõik teinud, et suure briti traagiku süingeima tragöödia puhul panna rahvast südames naerma. Üks näide: Esimese vaatuse viimases stseenis Macbeth ja leedi peavad nõu, kuidas tappa vaga kuningas Duncan. Pärast pikemat süü-sinna, pärast seda, kui Macbeth arusaadavalt on kõhelnud saatmast korda verist ebategu oma kuningaga, heategija ning külalise kallal, Macbeth viimaks nõustub tapmisega. Leedi innustab oma abikaasat järgmiste ridadega:

„Süüligu su selgus:
viib vimma saatuse, kelt kindlus pelgus:
muu jäägu minule.“

(A. Orase tõlge.)

Süis on Shakespeare'i juures öeldud: „Exeunt“. See tähendab: „Ära“. Monsieur Bertheau aga lihtsustab süü vahele peene „varjundi“. Macbeth võtab oma naise kätele ja kannab ta kui lapse lavalt ära. Tähendab, hetkel, kui loomastunud roimar, verine mõrtsukas on otsustanud teo, mis meid paneb värisema, ta muutub õrnaks, ta meeled ärkavad erootilisele ihaldusele, ta muudab tragöödia armuülliliks.

Kuidas klassilise teose vaimu väikeste stiilivigade kaudu võib „lahti klassitseerida“, seda näitab stseen kolme nõia koopas (IV vaatus, 1. etteaste), kus ilmub kaheksa kuningaga rongkõik, kellest viimasel on käes peegel. Aga kuidas nad ilmusid Bertheau armust? Mitte nagu see on kohane vaimudele, fantoomidele, nagu neid näeb ülesraputatud südametunnistust oma agoonias. Projektsiooniline tuleb nähtavale kaheksa päevapilti halvasti õnnestunud kinopiltide sēravas hämaruses. See uduse muinasmaailma läbipõimimine moodsaime tehnikaga saavutustega kviteeriti südamliku naeruga.

Kuulsas „banketistseenis“, kus vasttapatud Banquo vaim nii märgatavalt eksitab kuninglikku einet, Macbeth, leedi ja külalised lükkusid tantsurütmis, nagu balleti figurandid. See tekitas meeleolu, mis peletas eemale muidu nii õudse etteaste jubedused ja andis ruumi rõõmsalt vabastatud tujule.

Veel üks režii õnnelik idee. Teise vaatuse 3. etteastes, pärast seda, kui Macbeth on juba tapnud Duncanit, ilmub uksehoidja: klaun mängus, kellest Londoni publik 16. sajandil ei tahtnud mingi hinna eest loobuda. See on purjus mees, kes oma joobumuses lobiseb kõiksugu mõttetusi; ta tundub endale nii tähtsana nagu pörgu väravaht. Selle episoodirolli kehastaja tahtis end nähtavasti näitejuhi loaga, kui mitte käsul, näidata isearanis meelejäädvalt. Sokuhüpete, rõhkimise ja hirnumisega tal õnnestus publikult välja forsseerida südamlikku naeru ja aplausi. Kuna autor kahjuks ei viibinud etendusel — ka vaimus mitte — ta ei võinud sellele auahnele episodistile ja ta nõuandjale paisata näkku Hamleti tähelepanudavaid sõnu: „Ja ärge laske neil, kes narre mängivad, rohkem rääkida kui neile määratud, sest nende hulgas leidub selliseid, kes ise naeratavad, et salgakest alpe pealtvaatajaid naerma ajada, kuna samal ajal tuleks tähele panna mõnd vajalist joont näidendi käigus. See on nurjatu ja osutab armetuimat auahnust narris, kes nii toimib.“

Jean Cocteau „Kuningas Ödipus“ on Giraudoux' „Elektra“ lähedalt sugulane. Kummalgi kirjanikul on tähelepanudaval määral korda läinud Sophoklest „denaturaliseerida“. Cocteau auahnuks on olnud Ödipuse traagika peadpööratavalt kiire lahtiharutamäne. Sophoklese juures meid haarab ja veetleb just sündmustliku pragmaatilise areng, teebalaste kuningat ümbritseva saladuse loogiliselt ülesehitatud ja raudse järjekindlusega läbivõidud lahtisifreerimine. Cocteau juures see läheb auto metsikus tempos, mis tüürib kindla lõpu, surmatoova katastroofi poole. Prantslane on Sophoklese tragöödiast emaldanud kõik, mis ei vii kangelase „fatum inevitabile“, paratamatut

saatuse, poole. Ja nõnda ei ole nii-öelda midagi järele jäänud, ainult Ödipuse süüst arusaamine, isatapu ja pärast verepilastuse lugu emaga abiellumise kaudu: hirmu- ja õudne draama. Ödipus on muutunud Sherlock Holmes'iks, kellele juhtub õnnetus, et ta tuntud ja äraproovitud meetodi abil avastab omaenda patu.

Selleski lavastuses oli liigutavaid „reži-ideid“. Teeba auväärsed kodanikud jalutasid ringi friiügia mütsides, et kogu ettevõtte stülvastast alla kriipsutada ka oma välimusega. Koori tähtsat osa kõneles etteütteleja kasti juures sureva gladiatori liikumatus poosis piltilis noormees. Mõlemad õed aga, Antigone ja Ismene, kandsid soenguid, mis meenutasid asteagi tüdrukuid.

Ei tohi aga maha lasta ega alahinnata ümberluuletatud „Kuningas Ödipuse“ üht paremust: ta oli läbi poole tunniga. Ja see oli päris heategu. Sest kahe „ebaklassilise“ teose ettekanne kestis ikkagi neli tundi — ja seda peagu troopilises kuumuses.

*

Elmine lugu tohiks olla heaks sissejuhatuseks, nii asjalikuks kui meeoleoluliseks, sellele, mis nüüd järgneb. Sellegi tegevuspaigaks on Pariis.

Vieux Colombier' teatris tuli hiljuti uuslavastusele Lenormand'i „Teatrihämärik“ („Le crépuscule du théâtre“). Meie võime sellest lugeda üsna rahuliku südamega, sest meil ei ole teatrikriisi, millest nii mõnigi kaugeltki suurem maa ei ole ikka veel suutnud vabastuda.

Juba aastaid on välismail selle üle vaieldud, kumb meil olematus teatri ja kino vahelises võitluses jääb võitjaks. Lenormand kujutab seda kui võitlust kunstimeele ja rumaluse, poeesia ja pahnakirjanduse vahel. See on „Arieli võitlus Calibani vastu“, nagu end näidendi ühes stseenis väljendab „Hämäriku“ näiline kangelane, luuletaja. „Näiline“, sest et teose õietiseks kangelaseks ei ole inimolend, vaid teater ise. Lenormand nimetab oma „Hämäriku“ komöödiaks, parem aga oleks teda meie terminoloogia kohaselt nimetada traagikomöödiaks, seda enam, et autor hoolimata ennustatud teatri hukkumisest näidendi lõpus laseb tärgata millelgi, mis on väikese lootuse sarnane.

Näidendi sündmustikul ja ülesehitusel on palju sarnadust Pirandello kuulsa „Kuuve isikuga“. Ka Lenormand laseb meid heita pilku kulisside taha, ka tema näitab meile teatritükki kui midagi saavat, mitte aga saanut, temagi teeb meile selgeks, kuidas luuletaja kavatsused võivad lühtuda režissööride arusaamatuse ja näitlejate edevuse tõttu.

Teatridirektor, kes armastuse ja vaimustusega juhib oma asutust, on sunnitud üürima maja näitlejannale, kes väikese talendi, aga seda suurema edevusega türanneerib kogu truppi, kes on andunud tõelisele kunstile. Direktor eelistab seda teisele võimalusele — müüa teater ameerika rahamehele, kes tahab hoone ümber ehitada filmiproduktiooni tarvis. Ameeriklane aga teab, et tema asi ei ole lootusetu, ja lubab tagasi tulla siis, kui direktoril kõik on lõplikult äpardunud.

Trupp harjutab näidendit, mille sisule ainult vihjatakse. Madrus armub põhjapoolsel teekonnal emakajakasse ja teeb ta oma armukeseks. Sest ajast peale kajak tunneb igatsust inimeste järele; olles kord nendega kokku puutunud, ta ei või enam olla nende seltsita. Ta laseb end püüda linnupüüdja poolt ja elab parema meelega edasi puuris, et ainult olla inimeste keskel. Edev näitlejanna mängib linnunaist. Ta tahab kõik maha tõmmata, mis ei ole tema osas. Luuletaja protesteerib, ja näidend kukub tänu kangelanna arusaamatule mängule hülgavalt läbi.

Näidend müüakse Saksamaale, Inglismaale ja Itaaliasse. Saksa näitejuht töötab tema oma publiku maitses kohaselt nii ümber, et ta teeb emakajakast šimpansi, madrusest küti ja linnupüüdjast homoseksuaalse loomadetaltsutajanna. Luuletaja tahab oma tükk tagasi võtta, aga leping on leping, ja isa poolt tunnustamata lapsel on hüglamenu! Jaa, näitejuht tunneb oma publikut — alles hiljuti, nii jutustab ta, on ta etendanud „Macbethi“ kahelkümneme kahetsa minuti jooksul nikkeltornis. Näitlejad mänginud tselluloidriideis. Samuti hüglamenu.

Luuletaja tuleb tagasi prantslasest direktori juure. Ta jutustab sellele kokkumult, et Inglismaal tõmmanud tsensuur moraalseil kaalulisil maha madruse ja linnu vahelised armustseendid, nii et neid tuli asendada kajakgõrde tantsudega. Itaalias aga oma armastuses hullunud madrus sööb oma armukesese ära.

Direktor loodab ikka veel. Ta tahab etendada Shakespeare'i „Tormi“. See on ta viimseks katseks. Kui see äpardub, tulgu ameeriklased! Viimses vaatuses oleme pärast „Tormi“ äinsat ettekannet. Ameerika kontsern on lavale juba asetanud oma filmiaparaadi. Direktor jätab jumalaga. Palju näitlejaid lohutab end sellega, et

neid nüüdsest peale ühel ja samal õhtul imetleb miljoneid inimesi. Aga õige näitleja ei või lohutuda. Tal ei ole midagi peale hakata oma õhtutega samal ajal, kui publik imetleb ta linale projitseeritud teisiku mängu. Ta ei saa enam mängu läbi elada ikka uuesti, ta ei saa enam luua midagi uut, kui mälu teda hätta jätab.

Kaupmees pakub kakskümmend franki vanade teatririistade iga saja kilo pealt ja viib nad minema. „Õige“ näitlejanna jätab luuletaja, oma sõbra, mõneks ajaks maha. Ta on alla kirjutanud lepingule, mis teda viib Ameerikasse. Ta annab luuletajat, et ta hoolimata kõigest töötaks edasi, juba seepärast, et ta müüdi end tunneks täitsa mahajäetuna. Luuletaja lubab seda teha. Ta tahab kirjutada uut draamat, sest ta tunneb nagu kõik need, kes armastavad ilu, et saksa näitejuhul ei olnud õigust, kui ta ütles, et luule ei ole enam moes ja et jumalad on ammu surnud, olles mürgitatud bensiiniga, uimastatud raadio ja rumaldatud kino poolt.

Nüüdendil on väga elav tempo. Dialoogid on vaimukad ja selged. Üksainus dekoratsioon: saksa teatri loožidefuajee. Tiiki satüir on peen ja lõikav, traagika haarav.

*

Ferenc Molnár on kirjutanud oma parima näidendi — seda arvab ungari teatri-
arvustus ta „Delila“ hiljuti toimunud esietenduse puhul. Ja Viinigi lehed ühi-
nevad selle arvamisega.

„Delilas“ Molnár on muutunud targemaks, ettevaatlikumaks, ilma et ta seal-
juures süiski oleks veidigi kaotanud oma bravuurist, oma vaimu löögijõust, oma ideede
ülevoolavast rikkusest.

Meilgi omal ajal — miks ainult omal ajal? — paljumängitud ungarlase uusima
näidendi aluseks on kolmruuk: mees, naine ja võistlejanna. Naise kätte Molnár usal-
dab draama juhtimise. Mitte ainult juhtimise, vaid ka vaimse ning moraalse ülem-
võimu. Marianne on ilus, noor, tark ja vapper. Ta armastab oma meest, keda ta pidi
endale võitma raske, ausa töö läbi. Abielupaari vaevanägemisele, nende aususele ja
kokkuhoiule on õnnestunud vabastada teenijasaatuse kütkeist ja kindlustada endale
tagasihoidlik eksistents piisava ainelise alusega. Nad on endile üürinud väikese lo-
kaali — csárdá — Budapestist Balatoni viiva autotee ääres. Seal nad elavad mu-
gavalt, kindlustatult, töökalt ja eluga rahul olles. Mees käitub küll metsiku lõvina,
aga Marianne osavusele, headusele ja tarkusele õnnestub ikka lõvi taltsutada. Ja
lähemal vaatlusel lõvi osutub leebeks koduloomaks.

Äkki aga lähleb asi keeruliseks. Virágile langeb loterii peavõit — 38.000 pengöt.
Ja samast hetkest peale kondütripreili avaldab silmapaistvat huvi oma leivaisa (= 38.000 pengöt) vastu. Härra Virág kaotab pea. Ilonka paneb kõik mängu, et panna
keema peremehe meeled. Preili on küll kihlatud ühe vaese poisiga, kellega tal on
ka reeglipärane vahekord, aga Virágile ta oma soosingut ei kingi. Ta on kaval, isekas
olevus, kelle kindlaks eesmärgiks on tõsta proua Virág sadulast, saada lokaaliohmaniku
abikaasaks, abielluda 38.000-de pengöga ja sellest rahast viisakalt alimenterida oma
peigmeest ning armukest.

Ilonka on kaval, Marianne on veel kavalam. Ta mängib lahtiste kaartidega.
Ta nõustub abielulahutusega, aga tingimusega, et mees talle kahjutasuna annab üle
kogu peavõidu-summa. Siin on draama tuum. Raha annab Virágile võimu, näilise
külgetõmbejõu, nagu Simsonile juuksed. Delila võtab Simsonilt ta juuksed. Moodne
Delila võtab moodsalt Simsonilt ta raha. Raha võimuga härra Virág on tollele kerge-
meelsele olevusele pakkunud luksust, autot, tualette ja reise. Nüüd näeme, kuidas
Ilonka käitub, kui Simson seisab ta ees rahata. Väliselt see käitumine palju ei muutu.
Enne oli Ilonka häbematu, nüüd ta on veel häbematum. Enne ta oli teeselnud armas-
tust ja armarõõmu, et püüda lollpead, nüüd ta pöördub temast ära täis põlgust ja
viha. Larv on langenud. Virág tuleb pattu kahetsedes oma naise juure tagasi.

Aga sellega ei ole lugu veel lõpnud. Marianne kingib loterüsumma Ilonka peig-
mehele. Mitte romantilisest suurmeelsusest, vaid targast arvestusest. Raha on toonud
ainult halba, eksitanud ta abielu harmooniat ning hingerahu. Milleks armastav, terve,
töörõõmus paar vajab suuri, pangas lamavaid kapitale? Oma palgehägis nad peavad
teenima oma igapäevast leiba. Siis temal ei ole aega jõosta järele noorile naisile.
Ja temakesel ei ole karta oma mehe ebatruudust.

Kompositsiooni puhtuselt ja eksaktsuselt „Delila“ ületab peagu kõik Molnári se-
nised draamad. Autor on välja mõelnud selgesti ülesehitatud, dramaatiliselt tõusudelt
rikka sündmustiku. Siin ei ole midagi liigset, mingit säravat mänglemist. Ei ole
tarvitatud vaevaga väljatargutatud ja kunstlikult vahelelikitud episoodide, mis rikuvad

joone ilu ja eksitavad hetkelise menuga, ettearvestatud efektidega. Muidugi on siingi hetkelisi menusid ja lõpmata palju efekte, aga nad tekivad orgaaniliselt draama aimest. Et seda ainet suurendada — ühtlasi sellega ka publiku lõbusat tuju — selleks kirjanik asetab naljamängu peaosatiste kõrvale ühe samaväärse mänguseltsilise, joogipoisi Jánosi. See on maja hea vaim. Poolenisti klaan Shakespeare'i mõttes, poolenisti usaldatav isik. Igal pool ta kuulatab ja hurrab ning piilub, aga ainult hea teenistuses. Oma emandasse ta on armunud, aga isetult ja platooniliselt, nagu see on kohane korralikule joogipoisile. Ta segab end oma emanda kõigisse intiimseisse muredesse kõige külmaverelisema häbematausega. Ta visatakse sageli välja, kutsutakse naisama sageli tagasi, ja ta juttu kuulatakse ikka pealt. Ei ole Jánosil vähe teeneid ka selles suhtes, et Marianne hoiab lahenduse näite nii kindlasti oma käes ja et ta igal hetkel on informeeritud mehe ning võistlejana mõtete, kavatsuste ja tegude kohta.

Mariannet mängis Lili Darvas, keda tunneme meiegi, kuigi ainult filmidest. „Pester Lloyd“ väga lugupeetav arvustaja Karl Sebestyén kirjutab, et ka kõige superlatiivsemad kiidusõnad — kui end nii tohib väljendada — ei küüni näitlejanna saavutuseni selles osas. Lavastas Molnár ise Ernő Tarnai abiga.

*

Budapestis tahetakse keelduda priipiletite andmisest. Sellise otsuse on teinud Budapesti teatridirektorite ühing. Otsus võeti teatavaks surmtõsiste nägudega. Ainult toa tagumises nurgas olevat keegi kihistanud tasast naeru. Nimelt kohalviibiv reporter, kes seda otsust on kuulnud seni iga hooaja algusel...

Ja siis on ikka olnud nii: saabus uus hooaeg. Aga tuli see päev, kus teater ei olnud enam täis. Ja staarid nutsid, sest nad ei tahtnud mängida pooltühjadele saalidele. Kodus aga nutsid staari papi, mammu, õed ja kõik kusiinid, maniküüritegijad, frisöörid, õmblejannad ja muud dekoraaatorid, sest et nad ei võinud enam teatris käia. Direktor mõtles asja üle veidi järele, sest esiteks ta tahtis teeselda heasüdamlikku meest, teiseks ta tahtis, et teatrisaal ei haigutaks — ja andis staari SS'idele ja SA'dele priipääsmeid. Ja nüüdsest peale sadas priipileteid päris rahena, sest ei võidud ju mõne asjast huvitatu suhtes olla ülekohtune. Lõppude lõpuks loeti ebamoraalseks isikuks seda, kes maksis pileti eest raha. Ja häid kohti — seda teati nüi-kui-nüi — saadi ainult tasuta. Neid ei müüdnud kunagi, sest et nad olid liig kallid.

Süis otsustas direktor anda priipääsmeid ainult peaproovidele. Aga mitte kõigile — kus nüüd seda! Kes sai priipileti, seda loeti „asjasse pühitsetuks“. Ja kes ei tahaks Budapestis olla „teatrisajasse pühitsetud“! Nüi süis paluti priipääsmeid, mitte etendusele — ei, nüi ebaviisakas ma ei ole, härra direktorike — vaid peaproovile.

Nüüd tuli teatridirektorile veel üks päästev idee. Ta nägi tungi ennelõunasile peaproovele, kuna õhtuti teater jäi tühjaks — nüi süis ta kandis proovid üle õhtule, nimetas esimese etenduse „peaprooviks“ — ja müüs „asjasse pühitsetuile“ raha eest pileteid.

See idee olevat alguses tõmmanud. Õhtused peaproovid olid välja müüdnud, aga lihtsalt „etendusiks“ nimetatud etendused jäid tühjaks. Süiski snobid ja peaproovitägriid said pikapeale trikist aru. Ja nüüd nad ei tahtnud enam priipileteid peaproovidele, kuhu nüi-kui-nüi igaüks võis pääseda raha eest. Nad palusid jälle priipääsmeid — etendusile.

Seal heitsid kõik direktorid nagu üks mees meelt ja otsustasid lõpetada iga-suguse priipiletite andmise. Nüüdsest peale tuleb neid anda ainult „kompetentseile“ isikuile, ja ainult „kinniste proovide“ puhul kutsutud publikule ja ajakirjandusele. Kuid too tasast naeru kihistanud reporter mäletab paljusid, paljusid „kinniseid proove“, kus ainult „kutsutud publik ja ajakirjandus“ täitis kõik teatrisaali istmed alt viimse rõduni. Aga keegi neist ei olnud priipiletiga. Jumal hoidku, neid kõiki oli ainult „kutsutud“.

Budapestis tahetakse lõpetada priipääsmete andmist...

Märkus lugejaile: aasta pärast lugege sama lugu da capo al fine.

*

Meine publik ja arvustus nuriseb tihti liiga pikkade teatrietenduste üle. Sageli oleme võinud lugeda etteheiteid autori ja lavastaja aadressil, kui ettekanne on kestnud üle 3 tunni. Nõutakse kärpeid ja tegevuse koondamist.

Ungari Rahusteater (kes, muude, pühitses tänava suja-aastast juubelit, mille kohta meie ajakirja järgmises numbris ilmub pikem kirjutus) mängis tänava kevadel

Nobeli laureaadid O'Neillid tragöödiat „Ameerika Elektra“ (originaalis: „Mourning Becomes Electra“ — Lein sobib Elektrale), mida on 14 vaatust (mitte pilti!) ja mille ettekannet kestis 6 tundi. Autor, keda meie laiem publik tunneb püüesepaistelise komööda „Oi, noorus“ kaudu teatrilavalt ja filmi „Anna Christie“ (peaosas Greta Garbo) kaudu kinolinalt, on oma tragöödia aluseks võtnud Sophoklese „Elektra“ süžee ja viinud selle tänapäeva. Tegevus sünnib ühes ameerika väikelinnas kodusõja aastail. Ettekannet algas kell 7 õhtul ja kestis kella 1 öösel. Pärast 7. vaatust tehti pikem vaheaeg, et näitlejad ja publik saaksid hinnitada keha ja end värskendada...

Ungari teatriarvustaja ütleb, et vaevalt leidub teatrinarre, kes seda ettekannet lähleksid vaatama teiskordselt, kuigi teos kirjandussõbrale on huvitav ja vaimult värske.

+

Diktatuur on nüi mõnegi nüüdisaja näidendi teemaks; meenutame ainult Jules Romains'i „Diktaatorit“ ja Upton Sinclair'i „It Can't Happen Here“ („Siin ei või see juhtuda“), mis on küll romaani dramatiseering. Sinclair on teatavasti ameeriklane nagu Elmer Rice'gi, kelle „Tünavat“ on näinud meie pealinna publik. Praegu läheb Londonis juba mitu kuud suurima menuga viimatinimetatud autori „Kohtupäev“ („Judgment Day“), menuga, mis sellele näidendile ta päritolumaal sai naisama vähe osaks kui Sinclairi ülalmainitud teosele. New Yorgis mõlema näidendi karjäär oli ainult keskpärane. Londonis aga „Kohtupäev“ on selleks lava-teoseks, millest kõneldakse kõige enam ja mille ettekandeile pääsmiseks tuleb seista kõige pikemas piletisabas.

Vähiselt „Kohtupäev“ on melodraama, seesmiselt aga pörutav draama, mil on väga palju tõenäosust. Näidendi tegevuspaigaks on ühe Kagu-Euroopa riigi („Ruritania“) kohtupäev, peasajaliselt istungitesaal, milles on käimas protsess Georg Khitovi, Lydia Kumani ja Kurt Schneideri vastu, keda süüdistatakse peaministri diktaatori vastu atentaadi kordasaatmises. Khitov ja Lydia Kumani on „rahvaerakonna“ liikmed. Aleksander Kumani, Lydia meest, ootab surmanuhtlus „riigi äraandmise“ eest.

Prokurör kinnitab, et Lydia Kurt Schneideri saatel on käinud peaministri juures palumas oma mehe elu pärast. Pärast peaministri äräitlemist Schneider tulistanud teda revolvrast, haavates teda kardetavalt. Revolver aga olevat Khitovi oma. Prokuröri poolt on toodud tunnistajaid, kes jutustavad vangide kohtamisest kohvikus ööl enne atentaati.

Vangid oma poolt väidavad, et kogu asi on lavastatud valitsuse poolt, kes tahtvat diskrediteerida rahvaerakonda. Khitov kinnitab, et ta revolvri on temalt varastanud üks valitsuse agent ja et Schneider on kultuur- ja rahvaalgustusministri, kindral Rakovski käsilane, keda ei tunne tema ega Lydia.

Täpselt nagu „Mary Dugani protsessis“ astub oma õe kaitseks välja Lydia vend Conrad Noli, ameerika advokaat. Algab vaimuterav kahevõitlus tema ja prokuröri vahel.

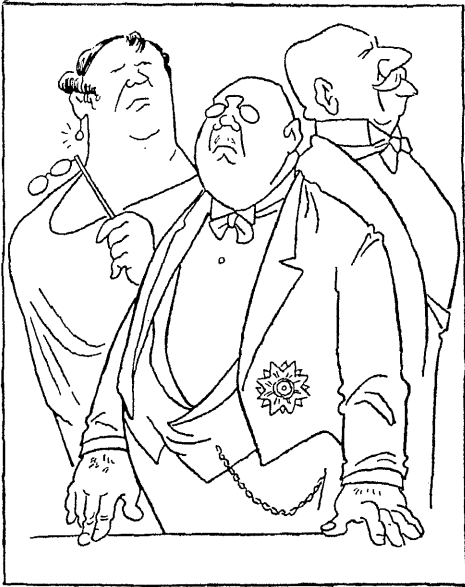
Üksteise järel esinevad riigipoolsed tunnistajad. Conradil ei lähe korda nende avaldusi ümber liikata. Prokurör teatab toorelt, et Aleksander Kumani on enese kongis tapnud ega saa enam välja astuda süüaluste kaitseks. Meeltheitev Lydia tahab järgneda oma mehe eeskujule, aga teda takistatakse.

Kohtusaali ilmub kindral Rakovski, kes ei näi olevat päris kindel riigipoolsete tunnistajate avalduste venvuses. Ta püüab end vabastada süüdistusest, et Schneider on ta käsilane, ja nõuab kõigile kolmele kaebelusele surmanuhtlust, aga lauljanna Crevelli avaldused, kes on olnud Rakovski armakeseks, heidavad varju prokuröri väidetele. Sel tunnil, mil Schneider olevat olnud kohvikus komplotti sepitsemas, ta olnud tema, Crevelli, korteris, pärast sealsamas asetleidnud kokkusaama Rakovskiga.

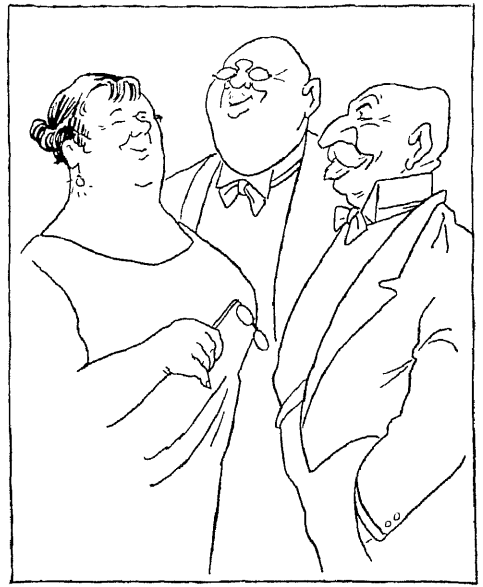
Järgmine stseen mängib kohtunike toas. Kohtunike arvamusid lähevad lahku. Üks, kes silmanähtavalt on valitsuse käsilane, nõuab surmanuhtlust, millele aga ägedasti vastu vaidleb kohtunik Slatarski, vana aus ja õiglase mees. Kohtu esistuja, heatahtlik, aga iseloomutu mees, on valmis surmanuhtluse poolt hääletama sel tingimusel, et diktaator Vesnic ilmub kohtu ette tunnistama, et atentaat on tõesti aset leidnud. Seda ütleb ta pärast seda, kui Rakovski on selgesti mõista annud, et „politilisel kaalulisusel“ on vajalik surmamõistmine.

Jälle kohtusaalis. Vesnic veeretatakse haigetoolil sisse ja nõuab „äraandjale“ surmanuhtlust. Otsus langeb, aga vahisõdurid tõrjuvad vange ära viimast. Kõigi üllatuseks ilmub Aleksander Kumani, kes on kongist põgenenud... Tekib segadus, „raskesti haavatud“ diktaator püüab põgeneda, aga kohtunik Slatarski surmab tema ja siis enese revolvriga, hüüdes: „Maha tirannia! Elagu rahvas!“

Meie naerame . . .

Meie püüame jätta asjaliku, kaine ja tö-
sise iseloomuga inimeste mulje.

Lõbusa anekdoodi juures meie muigame
ainult ühe suunurgaga. See on noobel.

Muidugi, komöödiad on lõbusad asjad.
Aga ega seepärast maksa veel valju hää-
lega naerda. Säärane teguviis avalikus
kohas, nagu teater, on sündsusetu ja kas-
vatamatu. Meie ei tee seda kaasa.

Ainult tragöödiate puhul ei suuda isegi
meie kaine ja asjalik iseloom takistada
meie naljameelt esile kerkimast. Ja meie
naerame nii et pisarad silmis.

Lühiuudiseid

● Läti ministrite nõukogu võttis vastu seaduse Riia Rahvusteatri kohta. Uue seaduse põhjal muudetakse Rahvusteater, mis oli seni autonoomne ettevõtte, riiklikuks ettevõtteks, millel on juriidilise isiku õigused. Tulevikus nimetatakse teatri direktor ministriks nõukogu poolt kolmeks aastaks. Teatri juhtivate ametnikega ja näitlejatega sõlmivad lepingud esitatakse kinnitamiseks haridusministriks.

● Aino Kallas'e uus ballaad-näidend „Hundimõrsja“, mille esietendus on 20. skp. Helsingis, on autori poolt kirjutatud ühtlasi ka eesti keeles ja tuleb pärast jõule lavale Estonias. Lavastus H. Kompuselt, Hundimõrsja osas Erna Villmer.

„Hundimõrsja“ põhjeneb teemalt Aino Kallase varemilmunud samasisulisel proosaballaadile, kompositsioonil on aga sellest rip-

pumatu. Näidendile on kirjutanud muusika Soome helilooja Uuno Klami. „Hundimõrsja“ on tõlgitud juba saksa ja inglise keele, samuti tuleb see pärast jõule etendusele Tampere ja Pori teatrites.

● Tartus kavatakse lähemal ajal alustada uuesti tegutsemist „Tartu Töölisteater“, mis töötas kümnekond aastat tagasi, kuid vahepeal jäi seisma. Näitlejaskonna moodustavad peaaegselt Tartu Draamastuudio lõpetajad. Avatükis on valitud soomlase M. Waltari „Distipliinitu sugupõlv“.

● Näitlejate Liit esitas protesti Tallinna saksa teatri juhatasele, kuna see ei annud Eesti Draamateatrile luba kanda ette Saksa teatri laval R. Sirge näidendit „Must suvi“.

Varem on samas asjas avaldanud proteste Autorikaitse Ühing ja Näitekirjanike Ühing, millele saksa teatri juhatus ei ole seni reageerinud.

Toimetuselt

„TEATRI“ järgmine number ilmub 17. novembril s. a. Kaastöö selle numbri jaoks tuleb saata toimetusele hiljemalt 3. novembriks s. a. Toimetus ei vastuta hiljem seda tähtpäeva kohale jõudnud kaastöö paigutamise eest jooksvasse numbrisse.

„TEATRI“ talitus palub kõiki tellijaid, kel on tasumata ajakirja tellimise raha, saata see ära hiljemalt 1. novembriks. Raha võib saata meile kirjaga postmarkides, maksa meie posti jooksvale arvele nr. 434 või tasuda toimetuses, Tallinn, Vabadusväljak 7—3 (EKA maja) iga päev kella 9—3.

S I S U :

L. SOONBERG — Miks publik naerab? ● K. A. HINDREY — Ei miimidele punu pärgi järelilm... ● L. KALMET — Dramatiseeringute kaitseks ● L. BÖRNE — Aforisme teatrist ● J. AAVIK — Raimund Kull 25 aastat Estonia muusikajuhiks ● P. PINNA — Raimund Kull Estonia teatri algpäevil ● A. ÜKSIP — Raimund Kull inimesena ● L. KEVEND — Tallinna Tööliste Teater 1917. a. ● J. KANGUR — Juutide näitlemisandest ● Põhjamaade teatrikongress ● Märkmeid Soomest ● L. SOONBERG — Uusi näidendeid ● Teatrite töömaailm ● Loetut — nähtut — kuuldu ● Meie naerame ● Lühiuudiseid ● Toimetuselt ●

Kaas — KARL TAEV'all

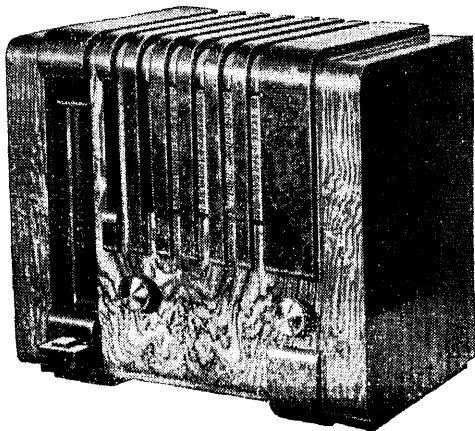
Materjalide kasutamine allikat nimetamata on keeldud.

Lava kunsti ja -kirjanduse ajakiri „T E A T E R“ — IV aastakäik
TOIMETUS: O. Aloe, L. Kalmet, H. Kompus, V. Mettus, P. Põldroos, L. Soonberg
VÄLJAANDJA: Eesti Näitlejate Liit ● VASTUTAV TOIMETAJA: Ed. Reining
Ilmub üks kord kuus, välja arvatud juuni, juuli ja august

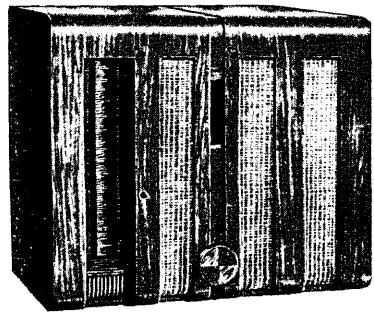
Toimetuse aadress: Tallinn, Vabadusväljak 7—3
„EKA“ maja ● Telefon 479-40 ● Postkast 357
Tegevtoimetaja kõnetunnid samas iga päev 10—1

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutused (arve nr. 434) ja teatribürood ● Üksiknumber 35 senti, aastakäik kr. 2.—, välismaale kr. 3.—

ÜLO RAADIO

pakub raadio alal
palju huvitavat!

Ladu ja müügi-osakond
TALLINN PIKK TÄN. 3 TELEF. 465-66

Peaesindaja Tallinnas

A-S. TORMOLEN & KO.

EESTIMAA ÕLIKONSORTSIUM SILLAMÄE

KONTOR: TALLINN, V. KARJA 1, TELEF. 465-07

ESIMENE BENSIINITEHAS EESTIS

B
A
L
T
O
L
I
N

KODUMAA BENSIIN ◦ BALTOLIN
KUTTEÕLI ◦ IMBUTUSÕLI
BITUUMEN ◦ MOOTORPETROOL

B
A
L
T
O
L
I
N

ESTLÄNSKA OLJESKIFFERKONSORTIET

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

G. MALKOV-PANIN

metsaeksportöör

TALLINN,
PIISKOPI 2.
Telef. 465-02.

o s t a b

propse ja eksport-kuuselatte

K.-ü. „Rahvaülikooli“

Eesti kirjanduse, paberi- ja kirjutusmaterjalikaupade suurlaod Tallinnas ●
Kõigi raamatute, ajakirjade, ajalehtede tellimiste kiire lõikmine ● Odav ja
nägus raamatute kõitmine kogudele

Tallinnas: Harju tän. 48, telef. 444-39, 444-37
Pärnu mnt. 10, „ 446-67, 446-66

K.-ü. „Rahvaülikooli“

FISK

julgeoleku (Safety-
Flight) kummid

ei libise, pidurdavad lühima maa peal, lühima ajaga ja
otsejoones, sõidavad hääletult asfaltteedel ja rohkem km.

ESINDAJA: **o.-ü. H. LAGUS & Ko,**
Tallinn, Vene tän. 13, telef. 437-18

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

A.-S. „EESTI AGA“

JUHATUS: Vene tänav nr. 1/a, kõnetr. 441-33

TEHASED: Põhja t. 5, Miinisadamas, kõnetr. 439-96

ERIALA:

hapniku ja atsetüleengaasi valmistamine ja kõikide nende gaasidega seotud seadete ja aparaatide müük, näiteks: keevitamise aparaadid ja materjalid, tuletornide, vedurite jne. valgustusseaded

Rootsi karbiit, mark „Ljunga Stjärn“, igasugustes tükkides alati laos saadaval • Metallide keevitamise kool

E. GÜNTHER

TALLINN,

TARTU,

VILJANDI,

PÄRNU

ROHUD,

VÄRVID,

KOSMEETIKA-

KAUBAD

A.-S.

„EESTISIID“

Ketramis- ja kudumisvabrik,
seadistatud 1932. aastal.

Valmistab kõiksuguseid riideid ja
lõnga.

VABRIKU LAOD:

TALLINN, Viru t. 5, telef. 447-87

TALLINN, Viru t. 14, telef. 443-97

TALLINN, Laadaplats 70

TARTU, Poe tän. 2, telef. 10-17

NARVA, Peetri plats 1

VILJANDI, Tartu tän. 1, telef. 30

PETSERI, Turuplats 17, telef. 1-19

TÕRVA, Tartu tän. 2

RAKVERE, Tallinna tän. 25

NÕMME, Pärnu mnt. 90/92

Eritellimiste vastuvõtmine.

Restide müük.

Teatrisõbrad elistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

Triikpesutööstus

valmistab meestepesu tellimise peale

naõu: päevasärke, frakisärke, kraesid, veste, pidžaamasid, supelmanleid jne.

DIPLOMEERITUD MEISTRI

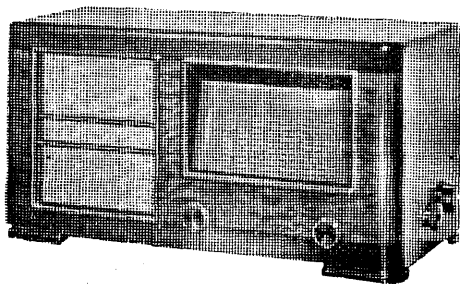
L. KRUPKIN'i juhatusel.

TALLINN, SAUNA TÄN. 8, TELEF. 459-59

METSAARI

ELMAR TORV

TALLINN, LAULUPEO 26
TELEF. 304-10

Suprema 38

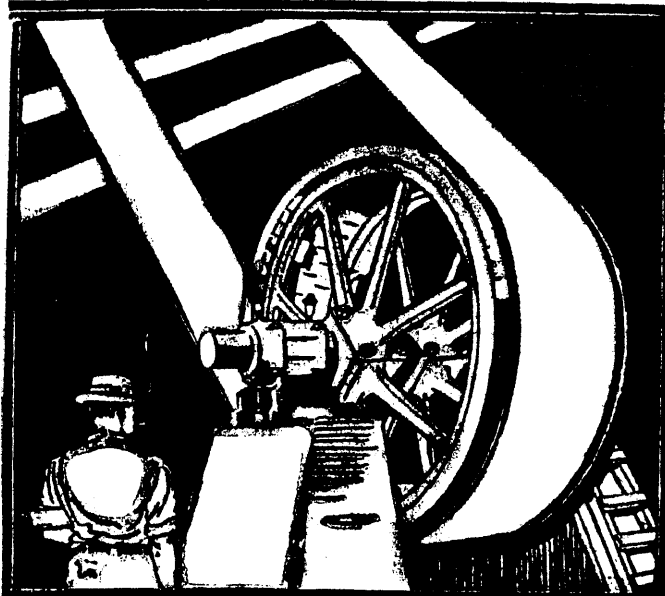
võrk- ja patareiaparaadid on kõige vastupidavamad kodumaa saadustest

Tallinna Manufaktuur ja Kaubanduse A/S.

RAADIO-LADU

Raekoja plats, Teenri 1, tel. 426-56

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

GOODYEAR

MASINA- RIHMAD

on täiuslikemad
jõu ülekandmiseks,
kuna nad on ve-
nimatud ja libise-
matud.

A.-S.
ESTAKLAND

TALLINN, TARTU,
Sadama 11 Narva 3
RAKVERE, VIJANDI,
Vaksali 32 Tartu 1-a

PETSERI,
Tartu 3

Läbi pori, vee

„PÕHJALA“

kindlustab kuiva tee

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehase ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

A/S **GINOVKER & CO**

LAEVAÄRI
ERNST BERGMANN & K^o

TALLINN, VABADUSVÄLJAK 7, TELEFON 467-31

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.